

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Kateřina Králová

Poškozený v trestním řízení a jeho ochrana

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 27. 1. 2021

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 159 914 znaků včetně mezer.

Kateřina Králová
diplomantka

V Praze dne 27. 1. 2021

Poděkování

Tímto děkuji prof. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc. za odborné vedení, cenné rady a čas, který mi věnoval při přípravě a zpracování této diplomové práce. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům za podporu a motivaci během celého studia.

Obsah

Úvod	1
1 Vymezení pojmu poškozeného a jeho historický vývoj.....	3
1.1 Pozitivní vymezení.....	5
1.1.1 Majetková škoda.....	6
1.1.2 Nemajetková újma.....	8
1.1.3 Ublížení na zdraví.....	8
1.1.4 Bezdůvodné obohacení.....	9
1.2 Negativní vymezení	9
1.3 Překážky v uplatnění práv poškozeného.....	10
1.3.1 Stíhání poškozeného jako spoluobviněného a vyloučení z dalších osobních důvodů	11
1.3.2 Mimořádně vysoký počet poškozených	11
1.3.3 Rozhodnutí v občanskoprávním nebo jiném řízení	12
1.3.4 Vzdání se práv poškozeným	13
2 Porovnání pojmů poškozený a oběť trestného činu	15
2.1 Oběť dle zákona o obětech trestných činů.....	15
2.2 Poškozený versus oběť	16
3 Procesní práva poškozeného	19
3.1 Souhlas poškozeného se zahájením trestního stíhání.....	19
3.2 Práva náležící všem poškozeným	21
3.3 Práva poškozeného s nárokem dle § 43 odst. 3 trestního řádu	27
4 Adhezní řízení	33
4.1 Základní předpoklady pro rozhodnutí v adhezním řízení	34
4.2 Rozhodování soudu v adhezním řízení	36
4.3 Trestní příkaz	40
5 Nové přístupy v uspokojení nároků poškozeného.....	44
5.1 Podmíněné zastavení trestního stíhání	46
5.2 Narovnání.....	50
5.3 Dohoda o vině a trestu	53
6 Současné trendy spojené s konceptem restorativní justice.....	59
6.1 Restorativní justice.....	59
6.2 Nástroje, výhody a kritiky konceptu restorativní justice	62
6.3 Soukromá žaloba.....	64
Závěr.....	67
Seznam použitých zdrojů.....	70
Abstrakt	73
Abstract.....	74

Úvod

Ve své diplomové práci se zabývám institutem poškozeného v trestním řízení, a to se zaměřením na jeho ochranu, kterou mu náš právní řád poskytuje. Kromě aktuálního znění právních předpisů se úvodem krátce zaměřím na komparaci práv poškozeného, jež mu byla přiznána v rámci historického vývoje trestního práva procesního.

Osoba, vůči které se trestní řízení vede, je procesním subjektem, kterému je v trestním právu procesním neodmyslitelně věnována největší pozornost. Dle mého názoru by však neměla být opomenuta též osoba, která byla trestným činem poškozena. Účel trestního řízení a uložení trestu jako takového se vzhledem k sankčnímu pojetí trestního práva historicky zaměřovaly spíše na „potrestání“ pachatele, přičemž význam tohoto přístupu nelze rozporovat. Současně ovšem chyběla dostatečná podpora osoby zasažené trestným činem, tedy poškozeného, který byl považován spíše jako nositel důkazů či zdroj informací (kriminalistickou terminologií pak často zdrojem, který je třeba „vytěžit“), než jako osoba, které bylo pachatelem trestného činu způsobeno příkoří a měla by jí tedy být poskytnuta patřičná pomoc a ochrana.

V tomto směru došlo při vývoji právních předpisů ke značnému posunu, v současné úpravě má institut poškozeného již významnější postavení. Trestní řád přiznává poškozenému práva odpovídající jeho postavení coby subjektu trestního řízení, to vše se zamýšleným akcentem na šetrný přístup k osobě poškozeného, kompenzaci újmy, která byla poškozenému trestným činem způsobena, a též snahu o předcházení sekundární viktimizaci osoby poškozeného.

Za cíl své práce si stanovuji především přiblížení postavení poškozeného a jemu přiznaných práv v rámci platné právní úpravy, k čemuž se budu snažit co nejlépe zhodnotit, zda je současná právní úprava v souladu s účelem, pro který byla vytvořena, tedy zda poskytuje poškozenému dostatečnou ochranu. Zároveň se pokusím poukázat na nedostatky, které stávající právní úprava má a případně k nim poskytnout návrhy *de lege ferenda*. Metody výzkumu, které nejčastěji využívám ve své diplomové práci, jsou především metoda popisná, systematická a komparativní a dále analýza právního textu.

V první části práce nejdříve krátce představím historický vývoj institutu poškozeného a poskytnu definici a vymezení pojmu poškozeného, a to z hlediska pozitivního i negativního. Pozornost taktéž zaměřím na specifické situace, které mohou způsobit, že účast poškozeného v trestním řízení je v některých případech omezena či vyloučena.

Jedná se zejména o stíhání poškozeného jako spoluobviněného, případy s účastí mimořádně vysokého počtu poškozených, případy rozhodnutí v občanskoprávním nebo jiném řízení a situaci, kdy se poškozený svých práv vzdal.

Podstatnou součástí rozebírané problematiky je taktéž porovnání pojmu poškozeného s pojmem oběti trestného činu, které vzájemně porovnáám a představím novou právní úpravu, jejíž pojetí považuji za přínosné a pokrokové.

Stěžejní část práce věnuji procesním právům poškozeného, a to jak právům náležejícím všem poškozeným, tak právům, která náleží poškozenému s nárokem dle § 43 odst. 3 trestního řádu. V návaznosti na to se dále zaměřím na adhezní řízení, tedy takovou část trestního řízení, během které je rozhodováno o soukromoprávním nároku poškozeného. Také rozeberu institut trestního příkazu, k němuž především poskytnu svůj kritický pohled na mezery právní úpravy a pokusím se přinést návrhy *de lege ferenda*.

Nové přístupy v uspokojení nároku poškozeného rozeberu v páté kapitole své práce s tím, že pozornost zaměřím na nejčastěji využívané instituty odklonů v trestním řízení, tedy podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání a sjednání dohody o vině a trestu. Kromě představení těchto institutů se pokusím taktéž uvést jejich výhody a nevýhody a následně tyto instituty též vzájemně porovnat.

Svou diplomovou práci uzavřu šestou kapitolou věnující se konceptu restorativní justice, k čemuž nejprve poskytnu obecné vysvětlení, a to včetně uvedení nástrojů, prostřednictvím kterých je tento koncept uplatňován. Nastíním též výhody, které dle mého názoru tento koncept přináší, ale i jeho kritiku ze strany odborné veřejnosti. V rámci této kapitoly též krátce poreferuji o institutu soukromé žaloby, která je svou podstatou s hodnotami restorativní justice úzce spojena a jejíž zakotvení do našeho právního řádu považuji za žádoucí.

1 Vymezení pojmu poškozeného a jeho historický vývoj

Před samotným vymezením pojmu poškozeného dle platné právní úpravy považují za relevantní stručně shrnout též historický vývoj tohoto institutu na našem území. Předpisy, které upravovaly procesní postavení poškozeného, byly rakouský trestní řád z roku 1873¹ a rakouské vojenské trestní řady z roku 1912, přičemž rakouský trestní řád rozlišoval právní postavení poškozeného podle toho, zda bylo stíhání deliktů zahájeno z moci úřední anebo bylo jejich stíhání státem vyhrazeno pro soukromou žalobu.²

Dalším procesním předpisem, který upravoval postavení poškozeného, byl československý trestní řád z roku 1950³, který se omezil na vymezení pojmu poškozeného následovně „*Osobě poškozené trestným činem (poškozenému) musí být poskytnuta možnost, aby v trestním řízení uplatňovala své nároky vzešlé z trestného činu a aby činila návrhy v hlavním a odvolacím líčení.*“⁴

V rámci této právní úpravy se tedy jednalo o úzké chápání pojmu poškozeného, k čemuž Růžička uvádí: „*Poškozeným byl toliko ten, kdo utrpěl škodu trestným činem, který byl předmětem trestního řízení; škoda musela být způsobena zažalovaným trestným činem, tj. skutkem, který byl předmětem obžaloby (§ 85, 86 TrŘ č. 87/1950 Sb.). Mohla to být fyzická osoba, právnická osoba i stát.*“⁵ Tato dobová úprava rozšiřovala možnost uplatnění nároků poškozeného, a to tak, že poškozený musel své nároky uplatnit v hlavním líčení, než se soud odebral k závěrečné poradě;⁶ naproti tomu podle současné právní úpravy má poškozený povinnost uplatnit svůj nárok nejpozději v hlavním líčení před zahájením dokazování.

V trestním řádu z roku 1956⁷ výrazné odlišnosti v chápání pojmu poškozeného oproti předchozí právní úpravě nenalezneme. Znatelná změna ale nastala ohledně lhůty pro

¹ Trestní řád č. 119/1873 ř. z.

² JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 11. ISBN 80-7184-618-X.

³ Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním.

⁴ Ust. § 48 odst. 1 zákona č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním.

⁵ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 134. ISBN 978-80-7179-559-9.

⁶ LÁTAL, J. *Poškozený v československém trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČSR, 1984, sv. 44, s. 8.

⁷ Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

uplatnění nároku na náhradu škody, jelikož poškozený musel nově uplatnit svůj nárok nejpozději do zahájení hlavního líčení,⁸ čímž tedy byla tato lhůta výrazně zkrácena.

Následně byl roku 1961 přijat dnes stále platný trestní řád, tj. zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (dále též „trestní řád“), který byl od svého přijetí mnohonásobně novelizován, taktéž v oblasti procesních práv poškozeného, dále byly v rámci novelizací zakotveny nové instituty relevantní pro danou problematiku (trestní stíhání se souhlasem poškozeného, narovnání), či bylo upraveno samotné vymezení pojmu poškozeného.⁹

Trestní řád rozšířil ve svém původním znění pojetí pojmu poškozeného jako osobu, které pachatel trestným činem ublížil na zdraví, způsobil majetkovou, morální či jinou škodu.¹⁰ Tímto rozšířením bylo posíleno postavení poškozeného a zároveň došlo k rozlišení dvou kategorií poškozených, a to na ty poškozené, kteří mají nárok na náhradu majetkové škody, a na ty, kteří jej nemají.¹¹

Trestní řád z roku 1961 ve svém § 12 odst. 6 umožnil, aby poškozený vystupoval jako strana trestního řízení i v případě, že z povahy věci není možné, aby poškozený uplatňoval vůči obviněnému nárok na náhradu škody, tj. umožnil takto vystupovat každému, komu bylo trestným činem jakkoliv ublíženo, a to především z důvodu, aby poškozený svou účastí na trestním řízení přispěl k správnému a zákonnému rozhodnutí ve věci.¹²

Co se týče uplatnění nároku na náhradu škody, vymezuje trestní řád z roku 1961 v původním znění právo poškozeného učinit návrh na náhradu škody, a to nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování,¹³ přičemž tento nejzazší okamžik pro uplatnění nároku poškozeného je zachován i v současné právní úpravě.

⁸ Ust. § 244 odst. 5 zákona č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním.

⁹ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 217, 222. ISBN 978-80-7179-559-9.

¹⁰ Ust. § 43 odst. 1 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním v původním znění.

¹¹ JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 21. ISBN 80-7184-618-X.

¹² JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 21. ISBN 80-7184-618-X.

¹³ Ust. § 43 odst. 2 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním v původním znění.

1.1 Pozitivní vymezení

Právní úpravu institutu poškozeného nalezneme v trestním řádu, konkrétně v části první, hlavě druhé, oddílu sedmém, který obsahuje devět ustanovení. Pozitivní definice poškozeného je vymezena v ust. § 43 odst. 1 trestního řádu, podle něhož je poškozeným ten, komu bylo trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková škoda nebo nemajetková újma, nebo ten, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil.

Uvedený výčet je výčtem taxativním, tedy důvody, které zapříčiňují postavení poškozeného, nelze rozšiřovat nad rámec výše uvedený. Zároveň se jedná o výčet alternativní, pro určení postavení poškozeného tudíž není třeba, aby byly naplněny všechny výše uvedené znaky, nýbrž postačí naplnění jednoho či případně i kumulativně více z nich. Absentovat taktéž nesmí příčinná souvislost (*kauzální nexus*) mezi skutkem, pro který je řízení vedeno, a následkem v minimálně jedné z uvedených podob. Poškozeným může být fyzická osoba i právnická osoba, a to včetně právnické osoby veřejného práva (též státu).¹⁴

Trestní řád rozlišuje dvě skupiny poškozených, a to podle toho, zda mohou žádat náhradu škody, nemajetkové újmy v penězích nebo vydání bezdůvodného obohacení, tedy být subjekty adhezního řízení, či nikoliv. Postavení poškozeného v trestním řízení taktéž nemá přímou souvislost s tím, zda pachatel již nahradil poškozenému majetkovou nebo nemajetkovou škodu či vydal to, oč se bezdůvodně obohatil.¹⁵

Jak je uvedeno výše, poškozený má v souladu s ustanovením § 12 odst. 6 trestního řádu postavení strany trestního řízení¹⁶. Poškozený, který je často přímým účastníkem spáchaného trestného činu, je taktéž osobou, která má rozsáhlé poznatky o daném trestném činu, a to včetně skutkových okolností, za kterých byl čin spáchán. Z těchto důvodů může být poškozený tím, kdo učiní podnět k zahájení trestního stíhání, a to podáním trestního oznámení.

¹⁴ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 238. ISBN 978-80-7179-559-9.

¹⁵ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 225. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

¹⁶ Stranou se rozumí ten, proti němuž se vede trestní řízení, zúčastněná osoba a poškozený a v řízení před soudem též státní zástupce a společenský zástupce; stejné postavení jako strana má i jiná osoba, na jejíž návrh nebo žádost se řízení vede nebo která podala opravný prostředek.

Z povahy věci tak může plynout, že poškozený v následném procesu zaujímá místo vedle státního zástupce na straně obžaloby, jelikož jeho zájmem je kromě náhrady způsobené újmy též satisfakce v podobě spravedlivého potrestání pachatele. Zda státní zástupce přistoupí k podání obžaloby ovšem poškozený neovlivní, zároveň může mezi poškozeným a státním zástupcem docházet k rozporům týkajících se například skutkových okolností daného případu.¹⁷

Ostatně, ve své práci se budu věnovat dalším situacím, kdy poškozený naopak vůbec zájem na potrestání pachatele mít nemusí. V konkrétních případech se totiž můžeme setkat i se situací výslovně kontradiktorní, a to například u blízkých vztahů mezi poškozeným a obviněným, kdy poškozený neprojevuje svůj soukromý zájem shodně s veřejným zájmem reprezentovaným státním zástupcem. Specifickými případy blízkých vztahů mezi poškozeným a osobou, proti které má být trestní řízení vedeno, ve kterých je pro zahájení či pokračování v již zahájeném trestním stíhání potřeba souhlasu poškozeného, se budu podrobněji zabývat níže. Lze tedy uzavřít, že poškozený je stranou zcela samostatnou a na ostatních stranách trestního řízení nezávislou.

1.1.1 Majetková škoda

Ač nynější dikce trestního řádu uvádí ve svém ustanovení § 43 odst. 1 v rámci vymezení pojmu poškozeného jako první v pořadí ublížení na zdraví, dovolím si s ohledem na historický kontext nejprve věnovat pojmu majetkové škody, jež byla ve spojení s uplatněním nároků za její způsobení zařazována již do prvních zákonných definic pojmu poškozeného.

Pojem majetková škoda je třeba vykládat v souladu s předpisy soukromého práva, zejména se zákonem č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále též „občanský zákoník“), jelikož trestní předpisy vlastní definici tohoto pojmu neobsahují. Majetkovou škodou se rozumí skutečně vzniklá škoda, kterou lze vyjádřit v penězích, tedy taková širší zmenšení či znehodnocení majetku poškozeného, ke které došlo v důsledku spáchání trestného činu, a ušlý zisk, čímž se míní to, o kolik se poškozenému v důsledku spáchaného trestného činu jeho majetek nezvětšil, ač by za běžných okolností k takovému zvětšení

¹⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, podle stavu k 1. 3. 2018. Praha: Leges, 2018, s. 270. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-278-3.

došlo.¹⁸ Zároveň za součást skutečné škody považujeme též náklady, které poškozený vynaložil na odvrácení škody a vrácení věci do původního stavu.¹⁹

Odlišnost oproti občanskému zákoníku představuje způsob nahrazení škody, jelikož občanský zákoník primárně míří na způsob náhrady v podobě naturální restituce, tedy uvedení v předešlý stav (§ 2951 odst. 1 občanského zákoníku), kdežto trestní řád stanovuje způsob náhrady pouze restitucí relativní, tedy náhradou v penězích (§ 43 odst. 3 trestního řádu). K tomu Baxa uvádí, že s ohledem na dikci zákonného ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu, které svým obsahem míří na uložení povinnosti nahradit škodu v rámci adhezního řízení jen v penězích, nepeněžní náhrada škody již po novele trestního řádu provedené zákonem č. 181/2011 Sb., nepřichází v úvahu.²⁰

Dále ve znění účinném od 1. 1. 2018²¹ nalezneme v § 43 odst. 1 trestního řádu též větu druhou, která stanoví, že jde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku²²), rozumí se pro účely tohoto zákona majetkovou škodou, jež byla poškozenému způsobena trestným činem, i dlužné výživné. Historický náhled soudu na danou problematiku původně dovodil, že dlužné výživné nelze pokládat za škodu způsobenou trestným činem,²³ a to s odůvodněním, že trestnímu řízení předchází rozhodnutí o výživném v občanskoprávním řízení, avšak toto stanovisko bylo ze strany odborné veřejnosti dlouhodobě podrobováno značné kritice. Císařová, Čížková již v roce 1982 uváděly, že toto odůvodnění je nedostatečně přesvědčivé a naopak zastávaly názoru, že zejména ve vztahu k úmyslnému trestnému činu zanedbání povinné výživy jsou naplněny znaky škody, neboť odepírání příslušného plnění působí škodu oprávněným osobám a významným způsobem škodlivě zasahuje do životního standardu těchto osob.²⁴ Lze však konstatovat, že reálná změna tohoto přístupu k právnímu režimu dlužného

¹⁸ FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GŘIVNA, T. *Trestní právo procesní*. 6. aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 215. ISBN 978-80-7478-750-8.

¹⁹ HUMLÁK, M. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015, s. 1688 - 1695. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8.

²⁰ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 226. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

²¹ Zákon č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů.

²² Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

²³ Viz stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR, Pls 3/67, [R III/1967 tr.].

²⁴ CÍSAŘOVÁ, D. a ČÍŽKOVÁ J. *Poškozený v československém trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1982, s. 21-22. Acta Universitatis Carolinae.

výživného trvala více než 50 let, během kterých tento přístup mohl značně negativně ovlivnit mnoho osob, jejichž vyživovací povinnost byla zanedbávána. Změna zákonné úpravy tak konečně významně posílila postavení poškozeného s tímto nárokem.

1.1.2 Nemajetková újma

Literatura vymezuje pojem nemajetkové újmy jako „*příkoří, které se projevuje zásadně jinde než na majetku (např. v osobní sféře, v morální oblasti apod.)*“.²⁵ Jedná se o takový zásah do sféry poškozeného, který se jeho majetkových práv přímo nedotýká, ovšem nepřímo může mít i majetkové důsledky. Obdobně jako u škody majetkové vzniká za způsobenou nemajetkovou újmu soukromoprávní odpovědnost, přičemž podle občanskoprávních předpisů může mít satisfakce podobu peněžité i nepeněžité náhrady.²⁶

Opětovně ale narážíme na dikci ust. § 43 odst. 3 trestního řádu, ze kterého vyplývá možnost navrhnout v adhezním řízení pouze uložení povinnosti k náhradě nemajetkové újmy v penězích. Vzhledem k povaze práv, do nichž bylo způsobením nemajetkové újmy zasaženo, ale zákonná úprava znatelněji než u škody majetkové vytváří omezení v neprospěch poškozeného, neboť poškozenému je přiznána pouze satisfakce v podobě náhrady nemajetkové újmy v penězích, a to navzdory tomu, že často až zadostiučinění v kombinaci morálního (omluva, uveřejnění opravy nesprávně zveřejněných informací) a peněžitého plnění vede k nápravě, která je poškozeným vnímána jako dostatečná.²⁷

1.1.3 Ublížení na zdraví

Pro definování pojmu ublížení na zdraví je třeba využít obsahového výkladu norem trestního práva hmotného. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník (dále též „trestní zákoník“), stanoví ve svém § 122 odst. 1, že ublížením na zdraví se rozumí takový stav záležející v poruše zdraví nebo jiném onemocnění, který porušením normálních tělesných nebo duševních funkcí znesnadňuje, nikoli jen po krátkou dobu, obvyklý způsob života poškozeného a který vyžaduje lékařského ošetření.

Poškozeným je dotčený subjekt i tehdy, pokud obviněný není stíhán za trestný čin ublížení na zdraví ve smyslu § 146 trestního zákoníku, a to například z důvodu nedostatečné

²⁵ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 226. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

²⁶ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 226. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

²⁷ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 226. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

intenzity zásahu. Přirozeně ale musí dojít ke stíhání pachatele za spáchání jiného trestného činu, v jehož souvislosti došlo k poškození zdraví poškozeného.²⁸ Za ublížení na zdraví se za použití argumentu *a minori ad maius* považuje i těžká újma na zdraví.²⁹

1.1.4 Bezdůvodné obohacení

Na posledním místě svého taxativního výčtu uvádí příslušné ustanovení (§ 43 odst. 1 trestního řádu) jako poškozeného toho, na jehož úkor se pachatel trestným činem obohatil. Rozumíme tím bezdůvodné obohacení podle § 2991 občanského zákoníku, který v prvním odstavci uvádí, že kdo se na úkor jiného bez spravedlivého důvodu obohatí, musí ochuzenému vydat, oč se obohatil. Odstavec druhý téhož ustanovení pak specifikuje, že bezdůvodně se obohatí zvláště ten, kdo získá majetkový prospěch plněním bez právního důvodu, plněním z právního důvodu, který odpadl, protiprávním užitím cizí hodnoty nebo tím, že za něho bylo plněno, co měl po právu plnit sám.

Prostor pro uplatnění nároku na vydání bezdůvodného obohacení v adhezním řízení je ovšem vcelku úzký, a to z důvodu jeho subsidiární povahy vůči majetkové škodě a nemajetkové újmě. K domáhání se vydání bezdůvodného obohacení tedy přistoupí poškozený až tehdy, pokud se svého nároku nemohl domoci prostřednictvím náhrady majetkové škody či nemajetkové újmy.³⁰

1.2 Negativní vymezení

Široké vymezení pojmu poškozeného, které je rozebráno výše, je zúženo jednak ustanovením § 43 odst. 2 trestního řádu a dále ustanovením § 310a trestního řádu, podle něhož je z možnosti vykonávat práva poškozeného pro účely narovnání vyloučen ten, na koho nárok na náhradu škody nebo vydání bezdůvodného obohacení pouze přešel.³¹

Na skutečnost, zda ustanovení § 43 odst. 2 trestního řádu, které uvádí, že za poškozeného se nepovažuje ten, kdo se sice cítí být trestným činem morálně nebo jinak poškozen, avšak vzniklá újma není způsobena zaviněním pachatele nebo její vznik není

²⁸ JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 22. ISBN 80-7184-618-X.

²⁹ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 225. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

³⁰ FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GŘIVNA, T. *Trestní právo procesní*. 6. aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 216. ISBN 978-80-7478-750-8.

³¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2020, s. 681. Glosátor. ISBN 978-80-7502-395-7.

v příčinné souvislosti s trestným činem, přináší opravdu omezení daného pojmu, či pouze jeho usměrnění, se názory v teorii liší. Jelínek například příslušné ustanovení vykládá tak, že původní široké vymezení pojmu poškozeného je „*korigováno dvěma omezeními*“³² uvedenými shora.

Oproti tomu Baxa toto znění nechápe jako omezení pojmu poškozeného, ale právě jako snahu o usměrnění praxe, aby pojem poškozeného nebyl vykládán až příliš široce a nebyly tak pod tento pojem zahrnovány i osoby, které byly jednáním obviněného poškozeny až zprostředkovaně nebo se jen samy bez patřičného důvodu za poškozené označují.³³

Lze uzavřít, že záměr daného ustanovení spočívá primárně v tom, aby došlo k prokázání příčinné souvislosti mezi vzniklou újmou a trestným činem, ovšem v krajních případech můžeme hovořit až o narušení ochrany zájmů poškozeného, a to především s ohledem na skutečnost, že nepřipuštění poškozeného do trestního řízení je v přípravném řízení neformálním úkonem, proti němuž není opravný prostředek přípustný, v řízení před soudem se potom v dané věci rozhoduje usnesením, proti kterému není přípustná stížnost (v souladu s ust. § 141 odst. 2 trestního řádu). Vhodným řešením by pak podle Jelínka mohlo být pro určení, zda daná osoba má či nemá postavení poškozeného, aby bylo rozhodnuto usnesením ve smyslu § 119 a násl. trestního řádu, proti němuž by byl přípustný opravný prostředek v podobě stížnosti.³⁴

1.3 Překážky v uplatnění práv poškozeného

Účast poškozeného v trestním řízení může být v některých případech omezena nebo zcela vyloučena. Specifické situace, které v rámci trestního řízení neumožňují poškozenému uplatnit jeho práva standardním způsobem či vůbec, lze rozdělit do níže uvedených kategorií.

³² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, podle stavu k 1. 3. 2018. Praha: Leges, 2018, s. 261. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-278-3.

³³ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 225. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

³⁴ JELÍNEK, J. *Postavení poškozeného v trestním řízení - možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány*. Kriminalistika. 2003, XXXVI/2003(2), s. 112 a násl. ISSN 1210-9150.

1.3.1 Stíhání poškozeného jako spoluobviněného a vyloučení z dalších osobních důvodů

Jako poškozený nemůže vystupovat osoba, která je ve společném řízení stíhána jako osoba spoluobviněná,³⁵ což logicky vyplývá ze skutečnosti, že osoba poškozená je vůči osobě obviněné zpravidla v protichůdném postavení z důvodu odlišných zájmů na dané věci. Tato zásada se promítá v ustanovení § 44 odst. 1 trestního řádu, podle něhož oprávnění poškozeného nemůže vykonávat ten, kdo je v trestním řízení stíhán jako spoluobviněný.

Zajímavá situace ovšem vyvstává ve chvíli, kdy je vedeno společné řízení pro případ, ve kterém je dán vztah oboustranné vzájemnosti v tom smyslu, že obě osoby jsou vůči sobě v postavení poškozeného i obviněného. V takovém společném řízení nemůže ani jedna z těchto osob vykonávat práva poškozeného. Ovšem za předpokladu, že by řízení o některém z trestných činů bylo dle ustanovení § 23 odst. 1 trestního řádu vyloučeno ze společného řízení, připadá v tomto případě v úvahu, aby osoba poškozená svá práva uplatnila.³⁶

Vyloučení poškozeného z účasti na trestním řízení z dalších osobních důvodů pak míří na situace neslučitelnosti postavení poškozeného s jinými subjekty trestního řízení. Konkrétně se jedná o neslučitelnost postavení poškozeného s postavením osoby znalce (§ 105 odst. 2 trestního řádu), který by byl pro poměr k věci vyloučen z důvodu podjatosti. Z obdobných důvodů je neslučitelné též postavení poškozeného s osobou tlumočníka, stejně jako postavení poškozeného a zúčastněné osoby.³⁷

1.3.2 Mimořádně vysoký počet poškozených

Překážkou či spíše komplikací, která by mohla ohrozit rychlý průběh trestního řízení, je mimořádně vysoký počet poškozených v dané věci, neboť vyšší počet poškozených zapříčiňuje vyšší náklady na financování trestního řízení státem či nutnost provádět

³⁵ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 240. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

³⁶ LÁTAL, J. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: [Ministerstvo spravedlnosti České republiky], 1994, s. 16. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky.

³⁷ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 265. ISBN 978-80-7179-559-9.

enormní množství úkonů ve věci, což ve svém důsledku vytváří komplikace ohrožující průběh i výsledek trestního řízení.³⁸

Pro tyto případy byl novelou z roku 2001³⁹ zakotven specifický způsob uplatňování práv poškozených, a to v ustanovení § 44 odst. 2 trestního řádu, které stanoví, že je-li počet poškozených mimořádně vysoký a jednotlivým výkonem jejich práv by mohl být ohrožen rychlý průběh trestního stíhání, rozhodne předseda senátu a v přípravném řízení na návrh státního zástupce soudce, že poškození mohou svá práva v trestním řízení uplatňovat pouze prostřednictvím společného zmocněnce, kterého si zvolí.

Neurčitý pojem „mimořádně vysoký počet poškozených“ ale zákon dále nekvantifikuje, což je předmětem oprávněné kritiky například ze strany Jelínka, který upozorňuje, že stávající neurčitost právní úpravy může vést k diskriminaci poškozených právě z důvodu neurčitosti stanovených kritérií. Toto ustanovení totiž dle jeho názoru může umožnit účelové vyloučení poškozených z trestního řízení, neboť pro jednotlivé poškozené může být jeho provedení složité, například s ohledem na potřebu dohody poškozených na společných zmocněncích.⁴⁰ S uvedeným názorem se ztotožňuji a též apeluji na potřebu konkretizace zákonné úpravy, která by mohla vést k původně zamýšlené efektivitě a zjednodušení řízení.

1.3.3 Rozhodnutí v občanskoprávním nebo jiném řízení

Ustanovení § 44 odst. 3 trestního řádu uvádí další překážku v uplatňování práv poškozeného, a to v tom smyslu, že návrh na uložení povinnosti obžalovanému k náhradě škody, nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení (dle § 43 odst. 3 trestního řádu) nemůže podat ten, o jehož nároku již bylo rozhodnuto v občanskoprávním nebo v jiném příslušném řízení.

Dikce trestního řádu se tak vztahuje na situace, kdy již bylo o daném nároku v občanskoprávním nebo jiném řízení rozhodnuto. Pouhé uplatnění tohoto nároku tak nepostačuje k aplikaci ustanovení § 44 odst. 3 trestního řádu. Opačně ovšem k příslušné

³⁸ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 266. ISBN 978-80-7179-559-9.

³⁹ Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

⁴⁰ JELÍNEK, J. *Postavení poškozeného v trestním řízení - možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány*. Kriminalistika. 2003, XXXVI/2003(2), s. 112 a násl. ISSN 1210-9150.

situaci přistupuje zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále též „občanský soudní řád“), který ve svém § 83 odst. 1 hovoří o překážce litispendence, tedy pokud ve věci probíhá u soudu jiné řízení (též uplatnění nároku v trestním řízení), brání toto zahájení řízení (civilnímu), čímž dle mého názoru vzniká nedůvodný nepoměr v neprospěch poškozeného.

Je třeba konstatovat, že ustanovení § 44 odst. 3 trestního řádu omezuje práva poškozeného jen co do podání návrhu podle § 43 odst. 3 trestního řádu, ostatní procesní práva poškozeného tak nejsou dotčena.

1.3.4 Vzdání se práv poškozeným

Vzdání se procesních práv poškozeného, které trestní řád poškozenému přiznává, je upraveno v ust. § 43 odst. 5 trestního řádu. Dané ustanovení uvádí, že poškozený tak může učinit výslovným prohlášením sděleným orgánu činnému v trestním řízení, a to v jakékoliv formě, ve které lze učinit podání dle § 59 trestního řádu. Zavedení tohoto ustanovení novelou z roku 2001 tak řeší chybějící právní úpravu pro případy, ve kterých poškozený neměl zájem svá procesní práva vykonávat, což je zcela legitimní přístup, jelikož účast poškozeného v trestním řízení není povinná a poškozený k takové účasti nemůže být nucen.⁴¹ Právě kvůli nedostatečné právní úpravě ale docházelo k tomu, že i přesto, že poškozený neměl zájem o výkon svých procesních práv, orgány činné v trestním řízení musely poškozeného i nadále o určitých úkonech vyrozumívat, resp. doručovat mu některé písemnosti.⁴² Poškozený se učiněním prohlášení vzdává svých procesních práv v celém rozsahu, současná právní úprava neumožňuje výslovně se vzdát pouze dílčích procesních práv.

Z podstaty a smyslu věci není možné, aby se poškozený vzdal práva být poučen dle § 46 trestního řádu, jelikož právě tímto poučením provedeným orgány činnými v trestním řízení je poškozený informován o výčtu svých jednotlivých procesních práv a je mu poskytnuta možnost je uplatnit. Tedy až po tomto poučení, prostřednictvím něhož je poškozený seznámen se všemi právy, a je tak zřejmé, že si o těchto právech učinil přehled, má následně možnost se svých procesních práv vzdát.

⁴¹ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 276. ISBN 978-80-7179-559-9.

⁴² JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 41. ISBN 80-7184-618-X.

Z důvodu absence zákonné úpravy vyvstává otázka, zda je možné, aby poškozený učinil zpětvzetí prohlášení o vzdání se svých procesních práv. Vzhledem k tomu, že takový postup není zákonem vyloučen, takové zpětvzetí lze připustit. Příslušný orgán činný v trestním řízení pak od okamžiku, kdy vůči němu bylo toto zpětvzetí učiněno, nadále postupuje vůči poškozenému tak, jako by poškozený původní prohlášení o vzdání se procesních práv vůbec neučinil. Poškozený ovšem nenabývá svá práva zpětně za dobu, kdy jím učiněné prohlášení bylo účinné, tedy nezasílají se mu písemnosti dodatečně, ani nedochází k navrácení procesních lhůt, které poškozený v důsledku svého prohlášení promeškal.⁴³

⁴³ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 277-278. ISBN 978-80-7179-559-9.

2 Porovnání pojmů poškozený a oběť trestného činu

V souvislosti s vymezováním pojmu poškozeného je třeba neopomenout též pojem oběti trestného činu a tyto dva pojmy vzájemně porovnat. Pojem oběť trestného činu (dále jen „oběť“) neměl, na rozdíl od institutu poškozeného, v minulosti v trestním právu legislativní vyjádření a zůstával tak spíše předmětem zájmu kriminologie a viktimologie.

Termín oběť byl nejdříve zaveden zákonem č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti, který za oběť považoval fyzickou osobu, již vznikla škoda na zdraví v důsledku trestného činu a v některých případech též osobu pozůstalou po oběti, která v důsledku trestného činu zemřela.⁴⁴ Zákon ovšem mohl zajistit podporu obětem pouze prostřednictvím finanční pomoci, avšak neméně potřebná pomoc ve smyslu sociální a psychologické podpory obětí absentovala,⁴⁵ a to buď úplně, nebo roztržitost právní úpravy znesnadňovala její uplatňování (relevantní též např. zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách). Tyto faktory ve svém celku poukazovaly na nedostatečnost ochrany obětí, a to především před druhotnou újmou.

2.1 Oběť dle zákona o obětech trestných činů

Významným mezníkem bylo taktéž prosazení zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (dále též „zákon o obětech trestných činů“ či „ZOTČ“), který mimo jiné též současně novelizoval některá ustanovení trestního řádu týkající se poškozeného.

Novou definici pojmu oběti, a to včetně změny nahlížení na její práva a potřebu ochrany těchto práv ze strany státu tedy přinesl v roce 2013 právě zákon o obětech trestných činů, jenž definuje oběť jako fyzickou osobu, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil (§ 2 odst. 2 ZOTČ). Následující odstavec citovaného ustanovení poté vymezuje tzv. nepřímé oběti, tedy určuje skupiny pozůstalých osob, které se považují za oběť, pokud trestným činem byla způsobena smrt (přímé neboli primární) oběti.

⁴⁴ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 229-230. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4;

Ust. § 2 odst. 1, 2 zákona č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti.

⁴⁵ VÁLKOVÁ, H., GRÍVNA, T. *Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi*. *Trestněprávní revue*. 2013, roč. 12, č. 4, s. 83 - 84.

Čtvrtý odstavce příslušného ustanovení pak zavádí pojem „zvlášť zranitelné oběti“, přičemž vcelku podrobně vymezuje, které skupiny obětí spadají do této specifické kategorie (jedná se například o dětské oběti, oběti trestného činu proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti, trestného činu, který zahrnoval nátlak, násilí či pohrůžku násilím a další). Jak uvádí k tomuto pojmu Baxa, všechny oběti jsou zranitelné a potřebují citlivé zacházení, existují ale oběti, které jsou natolik zranitelné, že jednání s nimi vyžaduje speciální opatření, které zamezí jejich citovému zranění a způsobení druhotné újmy.⁴⁶

S potřebou zavedení institutu zvlášť zranitelné oběti plně souhlasím a myslím, že se jedná o výrazný posun ve snaze o šetrný přístup k obětem právě s ohledem na zamezení sekundární viktimizace. Podstatné je ovšem, aby docházelo též k aktivnímu prosazování a využívání tohoto institutu i v praxi.

Oproti předchozí právní úpravě tak došlo k výraznému rozšíření definice pojmu oběti. Smyslem přijetí nového zákona o obětech trestných činů bylo mimo jiné též sjednocení dříve roztržštěné právní úpravy do jednoho zákona pro zlepšení přehlednosti v dané problematice a dále rozšíření práv obětí a jim poskytované pomoci.⁴⁷ Podstatnou zásadou, kterou zákon o obětech trestných činů uvádí, a kterou je třeba v souvislosti s postavením oběti uvést, je zásada tzv. presumpce statusu oběti, tedy pokud se osoba cítí být obětí, je třeba ji za oběť považovat, dokud nevyjde najevo opak (§ 3 odst. 1 ZOTČ). V případě, že by v konkrétní věci došlo k pochybnostem, zda je určitá fyzická osoba obětí, či nikoliv, bylo by nutné využít extenzivního výkladu ve prospěch této osoby.⁴⁸

2.2 Poškozený versus oběť

Ačkoliv neodbornou veřejností bývají tyto dva pojmy často nesprávně zaměňovány a současně i odborná veřejnost a praxe připouští, že „*neexistuje přísné dělítko mezi pojmy poškozeného a oběti*“,⁴⁹ a to především z důvodu, že oběť má zpravidla v trestním řízení postavení poškozeného, nelze tyto pojmy zaměňovat a je nutné vymezit jejich odlišnosti

⁴⁶ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 230-231. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

⁴⁷ Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

⁴⁸ GŘIVNA T. *Zákon o obětech trestných činů*. In: JELÍNEK, J., GŘIVNA, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012, s. 26 - 27. ISBN 978-80-87576-39-7.

⁴⁹ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 230. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

tak, jak k jejich výkladu přistupuje současná právní úprava. Oba pojmy lze v různém kontextu chápat tak, že pro konkrétní věc je definice jednoho z nich širší, proto nelze ani obecně stanovit, že by jeden z pojmů přesahoval druhý.

Jedním ze základních rozdílů mezi porovnávanými pojmy je skutečnost, že poškozeným může být též právnická osoba, obětí z povahy věci nikoliv. Poškozený má navíc možnost převádět některá svá práva na právního nástupce, což opět zákon oběti neumožňuje.

Oproti pojmu poškozeného je naopak definice oběti rozšířena o osoby, kterým trestným činem sice mělo být ublíženo na zdraví, způsobena majetková nebo nemajetková újma nebo na jejichž úkor se pachatel trestným činem měl obohatit, ale ve skutečnosti k tomu nedošlo. Jak jsem již uvedla výše, pojem oběti je dále rozšířen na určité skupiny pozůstalých osob, pokud trestným činem byla primární oběti způsobena smrt. Zákon o obětech trestných činů rovněž rozšiřuje pro své účely samotné pojetí trestného činu, a to tak, že pro účely tohoto zákona se za trestný čin považuje též čin jinak trestný (§ 2 odst. 1 ZOTČ).

Závěrem lze konstatovat, že poškozený je pojem striktně procesní, trestní řád jím označuje jeden ze subjektů trestního řízení (a zároveň stranu řízení), přičemž výkon práv poškozeného je v podstatě omezen pro naplnění účelu trestního řízení. Pro pojem oběti je charakteristický spíše sociální aspekt, oběť je subjektem zvláštní péče ze strany státu, a to se záměrem odčinit neblahé důsledky prvotní viktimizace (například formou peněžité pomoci) a zabránit nebezpečí v podobě sekundární viktimizace.⁵⁰

Dualita těchto pojmů tedy spočívá především v tom, že oproti pojmu poškozeného, se kterým pracuje trestní řád a lze jej považovat za neutrální *terminus technicus*, je pojem oběti soustředěn více na skutečnou individualizovanou osobu, která se obětí stala, ve snaze jí pomoci se emocionálně vyrovnat s tím, co v důsledku spáchání trestného činu (či činu jinak trestného) zažila.

Smyslem právních norem, které se zabývají postavením oběti, by tak měla být spíše snaha o to, aby se oběť se spáchanou újmou co nejlépe a s co nejmenšími následky vypořádala a aby došlo k zabránění vzniku sekundární viktimizace. Při využívání osoby

⁵⁰ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, podle stavu k 1. 3. 2018. Praha: Leges, 2018, s. 262-264. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-278-3.

oběti jako nositele stop, které je třeba zajistit z důvodu procesu usvědčování, je nutné dbát na důsledné dodržování ochrany osobnosti oběti a citlivý přístup při získávání potřebných informací.

3 Procesní práva poškozeného

Poškozený je podle platné právní úpravy považován za procesní stranu trestního řízení, a to bez ohledu na skutečnost, zda má právo být subjektem adhezního řízení, či nikoliv. Vzhledem k širokému vymezení pojmu poškozeného pak trestní řád přiznává každému poškozenému poměrně rozsáhlý výčet jednotlivých práv, jejichž uplatňováním má poškozený možnost do určité míry ovlivňovat samotné trestní řízení. Zároveň je postavení poškozeného často v rámci trestního řízení spojeno s dalšími již zmíněnými instituty (svědek, oběť), čímž se katalog práv, která této osobě náleží, dále rozšiřuje.

S ohledem na obsahové možnosti této práce si nekladu za cíl poskytnout detailní rozbor jednotlivých práv, která trestní řád poškozenému přiznává, zároveň z podstaty věci nelze tuto kapitolu opomenout. Pokusím se tedy stručně uvést výčet těch nejvýznamnějších práv, u vybraných též s podrobnějším zaměřením na aktuální problematiku. Některá práva jsou výslovně vyjmenována v ust. § 43 odst. 1 trestního řádu, jímž je rovněž definován pojem poškozeného, další práva jsou uvedena mezi základními zásadami trestního řízení či přímo v rámci konkrétní procesní úpravy, se kterou toto právo souvisí.

3.1 Souhlas poškozeného se zahájením trestního stíhání

Před samotným výčtem jednotlivých procesních práv nejprve rozeberu specifickou právní úpravu ve smyslu potřeby udělení souhlasu se zahájením trestního stíhání, nebo s pokračováním v již zahájeném trestním stíhání, poškozeným, a to pro delikty taxativně vyjmenované v zákoně. V tomto případě totiž poškozený disponuje s trestním stíháním do takové míry, že závisí pouze na jeho rozhodnutí, zda vůbec ke stíhání pachatele dojde, nebo ne.

Institut trestního stíhání se souhlasem poškozeného, který představuje výjimku ze zásady legality a oficiality, jež ovládají trestní řízení,⁵¹ byl do trestního řádu implementován novelou z roku 1990⁵². Z dikce zákona plyne, že u taxativně uvedených trestných činů (po splnění dalších zákonem vymezených podmínek ve smyslu příbuzenského nebo obdobného vztahu mezi poškozeným a osobou, proti níž se řízení

⁵¹ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 529. ISBN 978-80-7179-559-9; § 2 odst. 3, 4 zákona č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.

⁵² Zákon č. 178/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád.

vede) lze zahájit a v již zahájeném trestním stíhání pokračovat pouze se souhlasem poškozeného (§ 163 odst. 1 trestního řádu).

Získáním souhlasu poškozeného je tedy podmíněno zahájení trestního stíhání či možnost pokračování v trestním stíhání již zahájeném. Musil k dané problematice uvádí, že toto dispoziční právo poškozeného výše uvedené obecné zásady trestního řízení nijak neohrožuje ani nezpochybnuje, pouze umožňuje lépe respektovat legitimní zájmy poškozeného (resp. oběti trestného činu), které mají v těchto případech větší nebo stejnou důležitost jako společenský zájem na potrestání pachatele prostřednictvím represivního zásahu státu. K tomu ale, dle mého názoru opodstatněně, podotýká, že využití tohoto institutu by se mělo vztahovat jen na typově méně závažné trestné činy, u kterých potřeba generální prevence nehraje natolik významnou roli.⁵³

Udělený souhlas může poškozený vzít kdykoliv zpět výslovným prohlášením, a to až do doby, než se odvolací soud odebere k závěrečné poradě. Výslovně odepřený souhlas však nelze znovu udělit (§ 163 odst. 2 trestního řádu).

Limitace udělení souhlasu jen pro osoby blízké, a to v příbuzenském či obdobném poměru, může být dle mého názoru předmětem kritiky v několika ohledech. Poškozený může mít například stejně legitimní zájem na nestíhání osob, které tento blízký poměr nesplňují, na druhé straně příbuzenský poměr může z objektivních důvodů naopak komplikovat udělení souhlasu poškozeným, a to především ze strachu či snahy ospravedlnit protiprávní jednání pachatele.

Na tyto obavy reaguje ustanovení § 163a trestního řádu, které vyjmenovává případy, pro které není souhlasu poškozeného s trestním stíháním vedeným pro některý z trestných činů uvedených v § 163 odst. 1 trestního řádu třeba. Jedná se především o případy trestných činů s vyšší mírou intenzity, a to zejména v situaci, kdy činem byla způsobena smrt, nebo je poškozeným osoba mladší 15 let, či pokud je z okolností zřejmé, že souhlas nebyl dán nebo byl vzat zpět v tísní vyvolané výhružkami, nátlakem, závislostí nebo podřízeností (§ 163a odst. 1 trestního řádu). Především v komplikovaných rodinných vztazích, ve kterých se například skrývá domácí násilí, lze ale přinejmenším polemizovat

⁵³ Musil, J. *Má být omezeno dispoziční právo poškozeného udělit souhlas s trestním stíháním podle § 163 TrŘ?* Trestní právo, 2003, č. 12, s. 13.

o tom, jak takto vyvolanou tíseň odhalit a následně se zjištěnou skutečností fakticky pracovat.

Samozřejmě existují i opačné případy, kdy dobré rodinné vztahy zůstávají i po spáchání trestného činu mezi poškozeným a pachatelem zachovány, a tedy potřeba potrestání pachatele není v zájmu ani jednoho z nich.

Jelínek v rámci úvah *de lege ferenda* navrhuje pro účely budoucí rekonstrukce trestního řádu rozšíření institutu *trestního stíhání se souhlasem poškozeného* pro méně závažné delikty bez nutnosti vazby na příbuzenský poměr mezi osobou, proti níž se řízení vede, a poškozeným, jelikož shovívavost poškozeného jen k osobám příbuzným nemusí mít vždy obecnou platnost. Dále trefně upozorňuje na nevhodně stanovený okruh trestných činů vyjmenovaných v ust. § 163 odst. 1 trestního řádu, který označuje za nepromyšlený až nahodilý, a to především s ohledem na velký rozptyl míry společenské závažnosti těchto trestných činů. Podotýká, že některé méně závažné trestné činy ve výčtu úplně chybí, naopak výčet uvádí některé poměrně vysoce společensky škodlivé trestné činy. V souvislosti s výše nastíněným problémem domácího násilí a následným neudělením souhlasu s trestním stíháním poškozeným (jenž je současně obětí domácího násilí) by mohl alespoň částečně pomoci návrh na rozšíření § 163a odst. 1 trestního řádu o omezení dispozičního oprávnění poškozeného v případech, kdy pachatel stejnou obětí napadne opakovaně.⁵⁴

Obecně lze uzavřít, že dané ustanovení není legislativně zpracováno neoptimálněji, pro laiky je co do obsahu špatně pochopitelné, a rovněž plně neodpovídá svému účelu. Souhlasím s názorem, že je potřeba rekonstrukce právní úpravy, a to především podle výše nastíněných změnových návrhů.

3.2 Práva náležící všem poškozeným

Před zahájením trestního stíhání má poškozený **právo dát podnět k trestnímu stíhání**, a to oznámením o skutečnostech nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin, státnímu zástupci či policejnímu orgánu (§ 158 odst. 2 trestního řádu). Orgán, který toto oznámení přijímá je povinen oznamovatele (v tomto případě poškozeného) poučit o

⁵⁴ JELÍNEK, J. *Současná trestní politika - co je nejdůležitější?* In: JELÍNEK, J., GRÍVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu: z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, 14 - 16. ISBN 978-80-87576-39-7.

odpovědnosti za vědomé poskytnutí nepravdivých údajů. Oznamovatel má právo požádat, aby byl do jednoho měsíce od oznámení vyrozuměn o učiněných opatřeních.

Mezi procesní práva poškozeného, a to již ve fázi přípravného řízení, na prvé místo řadíme jeho **právo na poučení orgány činnými v trestním řízení o jeho právech a umožnění mu jejich plného uplatnění**, přičemž orgány činné v trestním řízení jsou k tomuto poučení povinny (§ 46 trestního řádu). Jedná se o jedno z nejdůležitějších práv poškozeného, svá další práva totiž poškozený může vykonávat až ve chvíli, kdy je s nimi obeznámen. Význam tohoto práva lze spatřovat i v tom, že jej nalezneme mezi základními zásadami trestního řízení v ustanovení § 2 odst. 15 trestního řádu.

Z povahy věci se zároveň poškozený nemůže práva na poučení orgány činnými v trestním řízení o jeho právech vzdát. Poučení je pak potřeba vždy přizpůsobit povaze konkrétního případu a poškozeného srozumitelně informovat o těch právech, která mu náleží, vhodným způsobem tak, aby mohl dosáhnout uspokojení svých nároků. Předkládat poškozenému obecně a formalisticky zpracovaný výčet všech práv pak postrádá smysl především v tom ohledu, že by komunikace s poškozeným měla být vedena snahou usnadnit poškozenému orientaci v jeho právech.⁵⁵

Novelou účinnou od 1.10.2020⁵⁶ byla orgánům činným v trestním řízení rozšířena povinnost při poučení informovat poškozeného mimo jiné též o možnosti vydání trestního příkazu, je-li řízení vedeno pro trestný čin, u něhož lze trestní příkaz vydat, a to včetně možnosti uplatnění nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení nejpozději do doby vydání trestního příkazu. Ustanovení § 46 trestního řádu tak bylo novelou rozšířeno oproti předchozímu znění, které tuto informační povinnost stanovovalo pouze ve vztahu k možnosti sjednání dohody o vině a trestu.

Dalším právem poškozeného je jeho **právo na vhodné a šetrné zacházení**, jak uvádí ustanovení § 52 trestního řádu. Toto ustanovení ukládá povinnost, aby s osobami zúčastněnými (mj. s poškozeným) bylo při provádění úkonů trestního řízení zacházeno

⁵⁵ DURDÍK, T. *Využití institutů posilujících ochranu poškozených při jednání soudu*. In: JELÍNEK, J., GRIVNA, T. a kol. *Poškozený a oběť trestného činu: z trestněprávního a kriminologického pohledu*. Praha: Leges, 2012, 51 - 53. ISBN 978-80-87576-39-7.

⁵⁶ Zákon č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

tak, jak vyžaduje význam a výchovný účel trestního řízení. Je vždy nutno šetřit osobnost poškozeného a jeho ústavou zaručená práva. V souvislosti s právem na citlivé zacházení s poškozeným můžeme dále zmínit výslech poškozeného jako svědka dle ustanovení § 101 odst. 2 a 3 trestního řádu, které apeluje na nutnost šetřit osobnost svědka, jenž je vyslýchán, zejména pokud jde o jeho osobní údaje a intimní oblast. Otázky směřující do intimní oblasti poškozeného mohou být kladeny pouze pokud je to nezbytné pro objasnění skutečností důležitých pro trestní řízení, a to zvláště šetrným způsobem a po obsahové stránce tak, aby nebylo nutné výslech opakovat, to vše s důrazem na potřebnou ohleduplnost a zejména psychický stav svědka.

Zvláštní ochranu trestní řád poskytuje též vyslýcháným svědkům mladších 18 let, přičemž důraz je kladen na opatrnost před nepříznivým ovlivněním duševního a mravního vývoje svědka při oživování paměti ohledně vyslýcháných okolností. Takový výslech je třeba provádět zvláště šetrně, zpravidla tak, aby nebylo třeba jej opakovat a za účasti orgánu sociálně-právní ochrany dětí či jiné zkušené osoby, která přispěje ke správnému vedení výslechu s ohledem na duševní vývoj vyslýchané osoby (§ 102 odst. 1 trestního řádu).

Právo na užívání svého mateřského jazyka (nebo takového, o kterém poškozený prohlásí, že jej ovládá) před orgány činnými v trestním řízení je jednou ze základních zásad trestního řízení, kterou stanovuje § 2 odst. 14 trestního řádu. Dané ustanovení se vztahuje na všechny osoby, které prohlásí, že neovládají český jazyk, tedy i na poškozeného.

Novela trestního řádu provedená zákonem o obětech trestných činů v ustanovení § 55 odst. 1 trestního řádu posílila **právo na ochranu osobních údajů poškozeného** (a některých dalších osob) týkajících se zejména údajů o jeho bydlišti, doručovací adrese, či místě výkonu zaměstnání, ale také údajů o osobních, rodinných a majetkových poměrech poškozeného. Tyto údaje se na žádost poškozeného neuvádějí do protokolu, ale vedou se odděleně tak, aby se s nimi mohly seznamovat orgány činné v trestním řízení, to vše za předpokladu, že uvedení těchto oddělených údajů do protokolu není nezbytné pro dosažení účelu trestního řízení.

Druhý odstavec uvedeného ustanovení poté upravuje institut utajení totožnosti i podoby svědka, k jehož užití se přistupuje v krajních případech z důvodu zřejmé hrozby újmy na zdraví nebo jiného vážného nebezpečí porušení jeho základních práv. V takovém

případě se osobní údaje včetně jména a příjmení vedou odděleně od trestního spisu a mohou se s nimi seznamovat pouze orgány činné v trestním řízení v dané věci.

Poškozený má **právo činit návrhy na doplnění dokazování**, a to již v rámci přípravného řízení, následně v hlavním líčení a poté případně při veřejném zasedání o odvolání (§ 43 odst. 1, § 215 odst. 4, § 263 odst. 5 až 7 trestního řádu).

S právem činit návrhy na doplnění dokazování je úzce spjato **právo klást otázky vyslychaným osobám**. Poškozený klade dle ustanovení § 215 odst. 1 trestního řádu otázky zpravidla tehdy, jestliže předseda senátu své dotazy skončil a ostatní členové senátu již nemají dalších otázek.

Dalším právem, které poškozenému deklaruje již samotné ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu je **právo nahlížet do spisů**. Toto právo dále specifikuje ustanovení § 65 trestního řádu, dle kterého může poškozený do spisů nahlížet, činit si z nich výpisky, poznámky a pořizovat kopie spisů, to vše s výjimkou protokolu o hlasování a osobních údajů svědka podle § 55 odst. 2 trestního řádu. Právo nahlížet do spisů může být v přípravném řízení omezeno z důvodu kolize mezi postavením poškozeného a svědka vzhledem k možnému ohrožení přípravného řízení či dokonce jeho zmaření, jelikož nahlédnutím do spisu poškozeným, který je zároveň svědkem, by mohla být snížena důkazní hodnota následného výslechu poškozeného jako svědka. Odepření možnosti nahlížení do spisu musí být poškozenému náležitě odůvodněno.⁵⁷

Poškozený má dle ustanovení § 157a trestního řádu **právo** kdykoliv v průběhu přípravného řízení žádat státního zástupce, **aby byly odstraněny průtahy v řízení nebo závady v postupu policejního orgánu**, přičemž tato žádost není vázána lhůtou. O výsledku přezkoumání musí být žadatel vyrozuměn.

Poškozený dále disponuje značným množstvím práv vztahujících se k vyrozumívání jeho osoby o probíhajících úkonech a zároveň má právo podat stížnost proti některým procesním rozhodnutím. K uvedeným právům náleží především **právo na doručení opisu usnesení o zahájení trestního stíhání**, jestliže o něj poškozený výslovně požádal (§ 160 odst. 2 trestního řádu), **právo na doručení usnesení o odložení věci**, přičemž proti tomuto usnesení má poškozený právo podat stížnost (§ 159a odst. 6 a 7 trestního řádu),

⁵⁷ JELÍNEK, J. *Poškozený v českém trestním řízení*. Praha: Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998, s. 49. ISBN 80-7184-618-X.

či například právo podat stížnost proti usnesení o postoupení věci jinému orgánu (§ 171 odst. 2 trestního řádu), obdobně též právo podat stížnost proti usnesení o zastavení trestního stíhání (§ 172 odst. 3 trestního řádu). Poškozený má dále **právo být vyrozuměn o podání obžaloby** a na doručení opisu obžaloby (§ 176 odst. 1 a § 196 odst. 1 trestního řádu). Obecně lze ve věci vyrozumívání poškozeného též uvést ustanovení § 64 odst. 1 písm. b) trestního řádu, které stanovuje povinnost doručovat do vlastních rukou opis rozhodnutí těm osobám, které jsou oprávněny proti němu podat opravný prostředek. Dle § 142 odst. 1 trestního řádu je k podání stížnosti oprávněna osoba, které se usnesení přímo dotýká, nebo která k usnesení dala podnět svým návrhem, k němuž je ze zákona oprávněna, pokud nestanoví zákon jinak. Nad rámec lze uvést, že poškozený není oprávněn podat odpor proti trestnímu příkazu, čemuž se budu podrobněji věnovat v samostatné kapitole.

Ve fázi řízení před soudem poté poškozený disponuje **právem účastnit se hlavního líčení**. Toto důležité právo opět vyjmenovává přímo ustanovení § 43 odst. 1 trestního řádu. Poškozený má prostřednictvím své účasti na hlavním líčení možnost uplatňovat svá práva, proto musí být o termínu konání hlavního líčení vyrozuměn, a to při zachování nejméně třídní lhůty k přípravě (§ 198 odst. 1, 2 trestního řádu). Je-li to z hlediska objasnění věci nezbytné, zejména v případě, že poškozený má být vyslechnut jako svědek, může předseda senátu na nezbytnou dobu omezit účast poškozeného v hlavním líčení a je nutné jej vyslechnout ihned po zahájení dokazování bezprostředně po výpovědi obžalovaného.⁵⁸

V řízení před soudem může poškozený uplatnit řadu dalších práv, za podstatné z nich považují výše zmíněné **právo se souhlasem předsedy senátu (samosoudce) klást vyslýchaným osobám otázky** (§ 215 odst. 1 trestního řádu), **právo se k věci vyjádřit před skončením řízení** (§ 43 odst. 1 trestního řádu), což může realizovat prostřednictvím svého **práva pronést závěrečnou řeč** (§ 216 odst. 2 trestního řádu), avšak pokud je poškozený zastoupen zmocněncem, závěrečnou řeč pronáší jeho jménem zmocněnec. Poškozený, který je obětí podle zákona o obětech trestných činů může v hlavním líčení

⁵⁸ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 236. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

žádat o možnost **učinít prohlášení o tom, jaký dopad měl spáchaný trestný čin na jeho dosavadní život** (§ 43 odst. 4 trestního řádu), přičemž předseda senátu je povinen této žádosti vyhovět a umožnit poškozenému (oběti) učinit toto prohlášení ústně, a to i v případě, že prohlášení již dříve bylo učiněno písemně.

Obdobná práva má poškozený též v případě účasti na veřejném zasedání o odvolání, o kterém taktéž musí být vyrozuměn (§ 233 odst. 1, 2 trestního řádu) a současně může vykonávat obdobná práva jako v hlavním líčení, například může využít své právo pronést konečný návrh (§ 238, 235 odst. 3 trestního řádu).

V případě, že poškozený není osobou plně svéprávnou nebo je na svéprávnosti omezen, vykonává jeho práva zákonný zástupce nebo opatrovník (§ 45 odst. 1 trestního řádu). Dále má poškozený **právo nechat se zastoupit zmocněncem**, kterým může být jak fyzická, tak právnická osoba (§ 50 odst. 1, 2 trestního řádu), o této možnosti musí být poučen. Zmocněncem poškozeného nemůže být osoba, která není plně svéprávná, při hlavním líčení a veřejném zasedání pak nemůže být zmocněncem ten, kdo je k němu předvolán jako svědek, znalec nebo tlumočník. Může být však současně důvěrníkem podle zákona o obětech trestných činů. Zmocněncem v praxi nejčastěji bývá advokát, není to ovšem podmínkou. Z praktických důvodů je ale vhodné, aby si poškozený jako svého zmocněnce vybral osobu, která mu pomůže orientovat se v dané problematice a jeho právech, což je advokát schopen poskytnout.

Co se týče náhrady nákladů spojených s přibráním zmocněnce, vyjmenovává zákon speciální případy, kdy je možné rozhodnout o nároku na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně nebo za sníženou odměnu (§ 51a trestního řádu). Poškozený mladší 18 let a zvláště zranitelná oběť podle zákona o obětech trestných činů mají nárok na právní pomoc poskytovanou zmocněncem bezplatně vždy, nejde-li o trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku).

Zmocněnec poškozeného zastupuje při podávání žádostí, návrhů a opravných prostředků, a účastní se úkonů, kterých se účastní poškozený. Již od zahájení trestního stíhání je oprávněn účastnit se vyšetřovacích úkonů, které mají objasnit skutečnosti důležité pro uplatnění práv poškozeného, a jejich výsledek může být použit jako důkaz v řízení před soudem (§ 51 odst. 2 trestního řádu). Má-li poškozený zmocněnce, především jemu přísluší vykonávat práva poškozeného dle § 43 odst. 1, 3 trestního řádu, jemu tedy soud doručuje opis obžaloby, vyrozumí jej o konání hlavního líčení, nebo

veřejného zasedání o odvolání, či doručí rozsudek. Zásadu doručování pouze zmocněnci potom prolamují případy, kdy se poškozenému zasílá výzva, aby něčeho vykonal (§ 45a trestního řádu).⁵⁹ Především v případech s mimořádně velkým počtem poškozených se také může přistoupit k využití institutu společného zmocněnce.

Poškozený má též **právo účastnit se sjednávání dohody o vině a trestu**, což je relativně nový institut představující jeden z možných druhů odklonů od běžného trestního řízení. Při sjednávání dohody o vině a trestu dbá státní zástupce též zájmů poškozeného, který může uplatnit svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení nejpozději při prvním jednání o takové dohodě (§ 175a odst. 2 trestního řádu). Poškozený se kromě sjednávání dohody o vině a trestu může účastnit také schválení dohody ve veřejném zasedání před soudem a k jejímu návrhu se vyjádřit (§ 314q odst. 1, 4 trestního řádu). Pokud má poškozený zmocněnce, účastní se veřejného zasedání zpravidla jen on. Tomuto tématu věnuji větší pozornost v samostatné kapitole zaměřující se právě na nové způsoby v uspokojení nároků poškozeného.

Procesním právem poškozeného je v neposlední řadě také jeho **oprávnění udělit souhlas k provedení mediace** podle § 2 odst. 2 zákona o Probační a mediační službě.⁶⁰

3.3 Práva poškozeného s nárokem dle § 43 odst. 3 trestního řádu

Poškozený, jemuž v důsledku spáchání trestného činu vznikl nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení (dále v této kapitole též „škoda“) dle ustanovení § 43 odst. 3 trestního řádu, může být subjektem adhezního řízení a náleží mu nad výše uvedená práva další práva související s tímto jeho nárokem.

V první řadě má poškozený **právo, aby uplatnil svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení** (§ 43 odst. 3 trestního řádu), čehož může využít již v průběhu přípravného řízení. Poškozený tedy podává návrh, aby soud v odsuzujícím rozsudku uložil obžalovanému povinnost nahradit v penězích škodu, která byla poškozenému trestným činem způsobena. Tento návrh musí poškozený učinit nejpozději u hlavního líčení před zahájením dokazování, tedy než v hlavním líčení započne výslech obžalovaného (§ 206 odst. 2, § 207 odst. 1 trestního řádu).

⁵⁹ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 240-242. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

⁶⁰ Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně dalších zákonů (zákon o Probační a mediační službě).

Pokud je důvodná obava, že uspokojení nároku na náhradu škody bude nějakým způsobem záměrně mařeno nebo ztěžováno, může poškozený využít svého **práva podat návrh na zajištění majetku obviněného** (§ 47 odst. 1 trestního řádu). Nárok poškozeného na náhradu škody lze na majetku obviněného zajistit až do pravděpodobné výše škody. V přípravném řízení může státní zástupce nárok zajistit i bez návrhu poškozeného, vyžaduje-li to ochrana jeho zájmů, zejména hrozí-li nebezpečí z prodlení (§ 47 odst. 2 trestního řádu).

Ve věci zajištění nároku na náhradu škody vyvstávají poškozenému další práva s tímto související, zejména pak právo na vyrozumění o zajištění nároku (§ 47 odst. 7 trestního řádu), právo na vyrozumění o žádosti o zrušení nebo omezení zajištění obviněným (§ 48 odst. 4 trestního řádu), či právo podat stížnost proti rozhodnutí dle § 47 a 48 trestního řádu (§ 49 trestního řádu).

Co se týče zjišťování majetkových poměrů obviněného, je vhodné, aby poškozený uvedl jemu známé informace o majetkových poměrech obviněného již do návrhu na zajištění majetku obviněného. Informace o majetkových poměrech obviněného lze dále v průběhu trestního řízení obstarat například prostřednictvím výslechů svědků, obviněného či skrze součinnost dalších institucí (§ 8 odst. 2 trestního řádu). Věci, které jsou následně v usnesení určeny k zajištění nároku poškozeného jsou v tomto usnesení popsány a obviněnému je uložen zákaz s nimi nakládat.

Pokud jde o nemovité věci, usnesení o zajištění se doručuje příslušnému katastrálnímu úřadu, movité věci se zpravidla ukládají do úschovy soudu a u pohledávek se dlužníku přikáže, aby předmět plnění složil do úschovy soudu. K zajištění nároku však nelze použít věci, které nemohou být podle občanskoprávních předpisů postiženy výkonem soudního rozhodnutí, ani pohledávky obviněného na výplatu odměny z pracovněprávního poměru či pohledávek na výplatu dávek z nemocenského pojištění a sociálního zabezpečení a pohledávek na výplatu výživného.⁶¹

Poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody, má **právo na doručení rozsudku**, a to i v případě, že byl při vyhlášení rozsudku přítomen (§ 130 odst. 1 trestního řádu).

⁶¹ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 238. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

Obdobnou úpravu nalezneme též ve věci trestního příkazu, jenž je poškozenému, který uplatnil nárok na náhradu škody, taktéž doručován (§ 314f odst. 2 trestního řádu).

Poškozený, který uplatnil nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, má **právo podat odvolání proti rozsudku ve věci**, a to pro nesprávnost výroku o tomto nároku (§ 246 odst. 1 písm. d) trestního řádu), nikoli tedy ohledně výroku o vině či trestu. Odvolání poškozeného může směřovat též proti výroku, kterým byl zcela nebo zčásti odkázán na řízení před jiným příslušným orgánem (zejména na občanskoprávní řízení), proti povolení splátek a jejich výši či proti tomu, že výrok o náhradě škody zcela chybí nebo proto, že došlo k porušení ustanovení o řízení předcházejícím rozsudku, jestliže toto porušení mohlo způsobit, že výrok o náhradě škody je nesprávný nebo že chybí (§ 246 odst. 2 trestního řádu).

Odvolací soud může v případě nesprávného rozhodnutí o uplatněném nároku poškozeného napadený rozsudek zrušit (§ 258 odst. 1 písm. f) trestního řádu), v takovém případě ve věci sám rozhodne, nebo odkáže poškozeného na příslušné řízení dle § 265 trestního řádu. Nemůže tedy nastat situace, že by odvolací soud vrátil věc soudu prvního stupně k novému projednání jen ve věci uplatněného nároku poškozeného, jelikož by takový postup byl neúčelný, a to především s ohledem na již pravomocné rozhodnutí o vině a trestu v dané věci.⁶²

Speciální úpravu ovšem nalézáme u trestního příkazu, která sice umožňuje, aby trestní příkaz obsahoval výrok o uplatněném nároku poškozeného, avšak neumožňuje poškozenému, aby proti trestnímu příkazu podal odpor (§ 314f, 314g trestního řádu). Taková právní úprava není dle mého názoru správná, jelikož neumožňuje poškozenému plné využití práv, která by mu měla být zaručena, naopak mu v tomto případě trestní řád nepřiznává žádnou možnost obrany při ochraně svých zájmů. Vzhledem k účelu trestního příkazu, tedy zvýšení efektivity a urychlení trestního řízení, je tak současná dikce zákona směřována spíše k úvaze o nenaplnění této efektivity, pokud by mělo být samosoudcem rozhodováno pouze o uplatněném nároku poškozeného, jelikož podle současné právní úpravy by došlo ke zrušení celého trestního příkazu ex lege.⁶³

⁶² JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, podle stavu k 1. 3. 2018. Praha: Leges, 2018, s. 279. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-278-3.

⁶³ BERANOVÁ, A. *Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení de lege ferenda*. *Trestněprávní revue*. 2016, 2016(10), 221-226.

V případě zvláštních způsobů řízení, tj. u podmíněného zastavení trestního stíhání, podmíněného odložení podání návrhu na potrestání a narovnání jsou některá procesní práva poškozeného dále rozšířena za účelem ochrany jím uplatněného nároku.

U podmíněného zastavení trestního stíhání, jehož předpokladem je náhrada způsobené škody poškozenému obviněným či učinění vhodných opatření k její náhradě, anebo vydání bezdůvodného obohacení či učinění vhodných opatření k jeho vydání, může poškozený proti takovému rozhodnutí podat stížnost, stejně jako proti rozhodnutí o (ne)osvědčení obviněného ve zkušební době (§ 307 odst. 7, § 308 odst. 4 trestního řádu). Obdobná úprava též dopadá na podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g odst. 7, § 179h odst. 4 trestního řádu).

Ještě významnější postavení je poškozenému přiznáno v rámci institutu narovnání, u něhož zákon kromě náhrady způsobené škody či učinění potřebných kroků k její úhradě a vydání bezdůvodného obohacení či učinění vhodných opatření k jeho vydání taktéž předpokládá souhlas poškozeného s tímto postupem (§ 309 odst. 1 trestního řádu). Proti rozhodnutí o schválení narovnání je poškozený oprávněn podat stížnost (§ 309 odst. 2 trestního řádu).

Ve vztahu k možnosti podávat opravné prostředky má poškozený dále **právo podat stížnost proti usnesení o povolení obnovy řízení**. Přípustnost podání stížnosti, jež má odkladný účinek, je zakotvena v ustanovení § 286 odst. 3 trestního řádu, ovšem trestní řád přesně nevymezuje okruh osob k tomuto oprávněným. V komentáři k trestnímu řádu nalézáme stanovisko, že poškozený je sice oprávněn stížnost proti usnesení o povolení obnovy řízení podat, „*ovšem jen tehdy, byla-li obnova povolena výslovně ve výroku o přiznaném nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení (srov. R 21/1991-II.)*“⁶⁴

Současně ale též autoři komentáře upozorňují na skutečnost, že každý výrok o náhradě škody má nutně svůj podklad ve výroku o vině, a tudíž se každé rozhodnutí, které výrok o vině zruší, poškozeného bezprostředně dotýká. V praxi je proto dovozováno oprávnění poškozeného k podání stížnosti za použití obecného ustanovení § 142 odst. 1 trestního řádu, ovšem rozepře panuje právě v tom, ohledně kterých výroků může

⁶⁴ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád II: Komentář*. 7. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 3424. ISBN 978-80-7400-465-0.

poškozený tuto stížnost podat. Podle autorů komentáře se tak jedná o nejasnou právní úpravu, a to nejen s ohledem na to, v jakých případech může poškozený stížnost podat, ale též v nedůslednosti zákona, neboť ten nestanovuje povinnost, aby bylo poškozenému usnesení o povolení obnovy řízení oznámeno, čímž by se o něm dozvěděl procesně upraveným postupem a mohl jej případně stížností napadnout.⁶⁵

Relativní novinkou ohledně vymáhání již přiznaného nároku na náhradu škody je **právo poškozeného domáhat se uspokojení nároku podle zákona o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí.**⁶⁶ Tento zákon nabyl účinnosti 1. 1. 2018 a jeho účelem je především zajištění snazšího vymáhání nároku na náhradu škody, a to takovým způsobem, že umožňuje nárok poškozeného uspokojit skrze uložené trestní sankce, které postihují majetek pachatele. Jedná se tedy o nový přístup ve vztahu k uspokojení nároku poškozeného, jelikož dříve znamenalo uložení trestní sankce postihující majetek spíše snížení šance poškozeného na uspokojení svého nároku z důvodu, že majetek získaný skrze uloženou sankci připadl státu.⁶⁷

O věci rozhoduje na žádost Ministerstvo spravedlnosti ČR, přičemž mezi podmínky přiznání tohoto (již soudním rozhodnutím přiznaného) nároku patří skutečnost, že poškozenému byla způsobena škoda trestným činem, za který byl pachatel pravomocně odsouzen, a byla mu uložena trestní sankce postihující jeho majetek, která byla vykonána. Co se týče výše uspokojení nároku poškozeného, pokud peněžní prostředky získané vykonáním trestní sankce nepostačují k úplnému uspokojení všech uplatněných majetkových nároků oprávněných osob, budou tyto nároky uspokojeny poměrně – jedná se tak o jistou obdobu rozvrhového řízení známého např. z úpadkového práva. Pokud tyto získané peněžní prostředky uplatněné nároky naopak převyšují, budou ze zbylé částky odvedeny 2 % Probační a mediační službě na poskytování pomoci obětem trestných činů a zbylé peněžní prostředky se stávají příjmem státního rozpočtu. Ve výši peněžitého

⁶⁵ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád II: Komentář*. 7. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013, s. 3424. ISBN 978-80-7400-465-0.

⁶⁶ Zákon č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů.

⁶⁷ GRIVNA, T., VÁLKOVÁ H. *Postavení a práva obětí trestných činů po novele č. 56/2017 Sb. s účinností k 1. 4. 2017*. Trestněprávní revue. 2017, 2017(9), 200.

plnění poskytnutého poškozenému poté přechází majetkový nárok na stát, který je oprávněn jej na pachateli vymáhat.⁶⁸

Poškozený, kterému byl alespoň zčásti přiznán jím uplatněný nárok na náhradu škody, má **právo na náhradu nákladů** potřebných k účelnému uplatnění tohoto nároku v trestním řízení, a to včetně nákladů vzniklých při bránění zmocněnce. Vynaložené náklady je poškozenému povinen nahradit odsouzený, kterému byla uložena povinnost k náhradě škody (§ 154 odst. 1 trestního řádu). Mezi tyto výdaje patří především hotové výdaje (poštovné, jízdné, nocležné, odměna za vypracování znaleckého posudku a další), a to včetně hotových výdajů a odměny zmocněnce, pokud jej poškozený měl.

Následující odstavec uvedeného ustanovení potom upravuje situace, kdy sice poškozenému nebyl jeho nárok na náhradu škody přiznán ani zčásti, ovšem soud na žádost poškozeného rozhodne o uložení povinnosti odsouzeného nahradit poškozenému náklady související s jeho účastí v trestním řízení, pokud tomu nebrání povaha věci a okolnosti případu, zejména spoluzavinění poškozeného. Ustanovení ponechává soudu moderační právo, tedy soud má možnost náhradu přiměřeně snížit z důvodů zvláštního zřetele hodných, především s ohledem na povahu trestného činu a osobní a majetkové poměry poškozeného a odsouzeného. Moderační právo soudu je ale limitováno tím, že takové snížení nelze provést, pokud jde o úmyslný trestný čin (§ 154 odst. 2 trestního řádu).

⁶⁸ Ust. § 7, 10 odst. 3, 11 odst. 1, 12 odst. 1 zákona č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů.

4 Adhezní řízení

Adhezní řízení v kontextu uplatňování nároků poškozeného má v našem právním řádu dlouholetou tradici, přičemž označováno bylo za tzv. řízení přípojné či připojené, a jednalo se o tu část trestního řízení, v rámci které bylo rozhodováno o soukromoprávních nárocích, které vzešly z trestného činu.⁶⁹

Již Storch poukazoval na důležité důvody, které by za předpokladu, že v trestní věci vzešel nárok i na náhradu škody nebo jiný nárok z oblasti civilního práva, měly vést ke sloučení do jednotného řízení. V rámci svých příspěvků taktéž kritizoval stanovisko, které poškozenému, tedy osobě, které bylo ublíženo na jejích právech, přiznávalo pouze postavení svědka.⁷⁰

Adhezní řízení tak v současné právní úpravě představuje tu část trestního řízení, v jejímž rámci se rozhoduje o řádně a včas uplatněném nároku na náhradu škody, nemajetkové újmy, nebo na vydání bezdůvodného obohacení podle § 43 odst. 3 trestního řádu (dále v této kapitole též „škoda“).

Adhezní řízení je s trestním řízením spjato a tvoří s ním jeden celek, a to především ve stadiu dokazování. Soud v adhezním řízení rozhoduje o náhradě škody podle hmotného práva jiné povahy než trestní, a to nejčastěji podle občanského zákoníku, ovšem ve formě trestního řízení, tj. za použití trestního řádu s tím, že použití jiného procesního předpisu či jeho jednotlivých ustanovení nebo jeho analogie není v zásadě přípustné.⁷¹

Význam adhezního řízení tedy spočívá v tom, že poškozený má možnost, aby souběžně s trestním stíháním obžalovaného byl zároveň objasněn i nárok poškozeného na náhradu škody, která mu byla způsobena stíhaným skutkem, a aby byla poškozenému přiznána náhrada této škody současně s rozhodnutím o podané obžalobě.

⁶⁹ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 87. ISBN 978-80-7179-559-9.

⁷⁰ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 87. ISBN 978-80-7179-559-9.

⁷¹ LÁTAL, J. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: [Ministerstvo spravedlnosti České republiky], 1994, s. 24. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky;

ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 765. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

Tento postup je pro poškozeného oproti uplatnění jeho nároku v občanskoprávním řízení z mnoha důvodů výhodnější, a to zejména s ohledem na efektivitu justičního systému a rychlost rozhodnutí o samotném nároku, jelikož v občanskoprávním řízení by civilní soud vyčkával pravomocného skončení trestní věci. Z praktických důvodů pak výhoda adhezního řízení pro poškozeného spočívá především v tom, že nemusí vynakládat zvýšené náklady spojené s uplatněním jeho nároku a nenese důkazní břemeno v civilněprávním pojetí. Tímto není dotčena skutečnost, že je v zájmu poškozeného uplatnit nárok takovým způsobem, který nebude zavdávat pochyby o jeho existenci; např. v podobě doložení odborného vyjádření ke způsobené škodě či podobného prostředku, čehož mohou orgány činné v trestním řízení využít. V neposlední řadě má rozhodnutí, že je obžalovaný povinen nahradit jím způsobenou škodu, též efekt ve smyslu preventivně-výchovného působení trestu.⁷²

Zásada efektivit a rychlosti trestního řízení může ale v některých případech působit kontraproduktivně ve vztahu k rozhodování o nároku na náhradu škody, neboť primárním cílem trestního řízení je rozhodování o vině a trestu. Proto v rámci adhezního řízení soud rozhoduje jen o těch skutečnostech, které byly v rámci trestního řízení náležitě objasněny a není pro jejich zjištění potřeba dalšího dokazování. V případě, že by kvůli objasňování nároku poškozeného mělo dojít k průtahům v samotném trestním řízení, trestní soud obvykle odkáže poškozeného s jeho nárokem na náhradu škody do občanskoprávního řízení.

4.1 Základní předpoklady pro rozhodnutí v adhezním řízení

V adhezním řízení se (na rozdíl od samotného trestního řízení, které je ovládáno zásadou oficiality a legality) uplatňuje zásada dispoziční, jelikož adhezní řízení se zahajuje pouze na návrh.⁷³ Aby tedy v rámci adhezního řízení bylo rozhodnuto ve prospěch poškozeného, musí poškozený návrh na uložení povinnosti obžalovanému k náhradě škody (dále též „návrh“) uplatnit řádně a včas.

Nárok na náhradu škody uplatňuje poškozený, kterému byla trestným činem způsobena škoda (§ 43 odst. 3 trestního řádu), a to vůči určité osobě, kterou ve svém

⁷² ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 765-766. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

⁷³ SLUNSKÝ, P. Vazba adhezního řízení na občanské právo a civilní proces. *Bulletin Advokacie*. 2001, 2001(3), 72-77.

návrhu přesně identifikuje. Návrh tedy směřuje proti konkrétnímu obviněnému, a to z důvodu, aby nedocházelo k nejasnostem především v případě společného řízení proti více obviněným. Pokud poškozený uplatňuje svůj nárok vůči více obviněným, musí uvést identifikaci těch obviněných, vůči kterým svůj nárok uplatňuje, a v jaké formě od nich náhradu škody požaduje, tedy zda podílově podle jejich účasti na způsobení škody či společně a nerozdílně.⁷⁴

Řádnost uplatněného nároku spočívá v tom, že poškozený ve svém návrhu uvede údaje, z nichž je zřejmý důvod a výše nároku na náhradu škody. Co se týče vymezení důvodu, postačí zpravidla poukázání poškozeného, že mu škoda, jejíž náhrady se domáhá, vznikla v důsledku skutku specifikovaného v usnesení o zahájení trestního stíhání či v obžalobě.⁷⁵

Ohledně vymezení výše tvrzeného nároku spatřujeme rozdíl mezi adhezním řízením a řízením občanskoprávním především v tom, že v adhezním řízení, které je vedeno podle trestního řádu, nelze využít ustanovení § 136 občanského soudního řádu, které civilnímu soudu umožňuje v určitých případech stanovit výši nároku volnou úvahou soudu. Výše nároku by měla být ideálně uvedena přesnou částkou, nebo případně minimální částkou, a to především tehdy, pokud poškozenému není přesná výše doposud známa (například ještě nebylo skončeno léčení poškozeného, nebo zatím oprava poškozené věci nebyla dokončena). Výši řádně a včas uplatněného nároku lze v průběhu dalšího řízení měnit až do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě v hlavním líčení (či ve veřejném zasedání v řízení o odvolání). Poškozený taktéž disponuje s právem vzít svůj uplatněný nárok zpět, v takovém případě následně soud postupuje tak, jako kdyby poškozený svůj nárok vůbec neuplatnil, a o náhradě škody nerozhoduje.⁷⁶

⁷⁴ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 767. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

⁷⁵ LÁTAL, J. *Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení*. Právní rozhledy. 1994, 1994(10), 347-348.

⁷⁶ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 768. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4;

LÁTAL, J. *Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení*. Praha: [Ministerstvo spravedlnosti České republiky], 1994. s. 83–84. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky.

Důležitým předpokladem pro uplatnění nároku je též plná svéprávnost poškozeného. Pokud je svéprávnost poškozeného omezena, je za něho oprávněn podat návrh jeho zákonný zástupce či opatrovník (§ 45 odst. 1 trestního řádu).

Svůj nárok musí poškozený uplatnit včas, což znamená nejpozději v hlavním líčení před zahájením dokazování, k čemuž je předsedou senátu dotázán po přednesení obžaloby (§ 206 odst. 2 trestního řádu). Toto ustanovení je třeba dle nálezu Ústavního soudu vykládat ústavně konformním výkladem tak, že předseda senátu musí při plnění své zákonné povinnosti učinit taková náležitá opatření, aby byla reálně zajištěna ochrana práv poškozených a obětí trestné činnosti, což je mířeno například na situace, kdy poškozený využije svého práva nesetkat se s obviněným v soudní síni. Ústavní soud dále zdůrazňuje, že u zvláště zranitelných obětí je soud garantem toho, aby došlo k náležitému poučení oběti a umožnění oběti uplatnit svůj nárok.⁷⁷

Nejdříve může být nárok na náhradu škody uplatněn současně s podáním trestního oznámení, je-li oznamovatel zároveň poškozeným (§ 59 odst. 4 trestního řádu). O uplatněném nároku na náhradu škody rozhoduje soud v hlavním líčení. Návrh podle § 43 odst. 3 trestního řádu nelze podat, bylo-li o nároku na náhradu škody již rozhodnuto v občanskoprávním nebo v jiném příslušném řízení (44 odst. 3 trestního řádu).

Co se týče vydání trestního příkazu, musí poškozený svůj návrh uplatnit ještě před jeho vydáním, jelikož hlavní líčení se v případě, že trestní příkaz nabude právní moci, nekoná.⁷⁸

4.2 Rozhodování soudu v adhezním řízení

Jestliže byl nárok poškozeného na náhradu škody řádně a včas uplatněn, uloží soud v odsuzujícím rozsudku obžalovanému povinnost k náhradě této škody. Výrok o povinnosti k náhradě majetkové škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo k vydání bezdůvodného obohacení musí přesně označovat osobu oprávněného a nárok, který mu byl prisouzen, přičemž v odůvodněných případech může soud vyslovit, že závazek má být splněn ve splátkách, jejichž výši a podmínky splatnosti zároveň určí (§ 228 odst. 2 trestního řádu). Je tedy zjevné, že výrok o povinnosti k náhradě škody by

⁷⁷ Nález Ústavního soudu sp. zn. III.ÚS 2916/15, ze dne 28. 2. 2017, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 35/2017 USn.

⁷⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád I: Komentář*. 6. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 316. ISBN 978-80-7400-043-0.

měl být zformulován tak, aby bylo možné na základě tohoto výroku přistoupit k výkonu rozhodnutí či exekuci za účelem nuceného splnění uložené povinnosti.

Odsuzujícím rozsudkem se rozumí takový rozsudek, jímž byl obžalovaný uznán vinným, avšak je nerozhodné, zda a v jaké výši mu byl uložen trest či ochranné opatření. Podmínka odsuzujícího rozsudku je splněna i tehdy, jestliže soud v odsuzujícím rozsudku upustil od potrestání, nebo byl rozsudek vydán podle § 227 trestního řádu,⁷⁹ jednalo se o rozsudek, jímž byla schválena dohoda o vině a trestu dle § 314r odst. 4 trestního řádu, či byl vydán trestní příkaz dle § 314e trestního řádu, jenž má povahu odsuzujícího rozsudku.⁸⁰

Pro uložení této povinnosti obžalovanému je třeba, aby došlo ke splnění kumulativně stanovených podmínek. Mezi tyto podmínky patří, a) soud rozhodne odsuzujícím rozsudkem, b) škoda byla způsobena skutkem vykazujícím znaky trestného činu, pro který byl obžalovaný uznán vinným, c) takto způsobená škoda má takový charakter, že o její náhradě lze v adhezním řízení rozhodovat, d) uplatněný nárok má podklad v příslušných hmotněprávních předpisech, e) výše či rozsah nároku a odpovědnost obžalovaného za škodu byly v rámci trestního řízení dostatečně prokázány a f) není zde jiná zákonná překážka, která by bránila rozhodnutí o tomto uplatněném nároku. Pokud jsou všechny podmínky splněny, soud je povinen o nároku rozhodnout a nesmí nadbytečně odkazovat poškozeného na občanskoprávní nebo jiné řízení.⁸¹

Soud v adhezním řízení má možnost rozhodovat o náhradě majetkové škody a taktéž o náhradě nemajetkové újmy či vydání bezdůvodného obohacení, k čemuž jsem vymezení jednotlivých pojmů již poskytla v první kapitole této práce. V kontextu s adhezním řízením ale považuji za podstatné zopakovat, že soud ve výroku odsuzujícího rozsudku ukládá obžalovanému povinnost, aby poškozenému nahradil majetkovou škodu nebo nemajetkovou újmu v penězích nebo aby vydal bezdůvodné obohacení (§ 43 odst.

⁷⁹ Jestliže trestní stíhání bylo zastaveno v důsledku udělení milosti, amnestie, promlčení nebo proto, že souhlas poškozeného s trestním stíháním nebyl dán nebo byl vzat zpět, anebo z některého z důvodů uvedených v § 172 odst. 2 a v řízení se pokračovalo jen proto, že obžalovaný na projednání věci trval (§ 11 odst. 4, § 172 odst. 4), soud, neshledá-li žádný jiný důvod ke zproštění obžalovaného, vysloví sice vinu, trest však neuloží.

⁸⁰ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 766. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

⁸¹ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 766. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

3 a § 228 odst. 1 trestního řádu), poškozenému tedy nelze přiznat nepeněžní náhradu, a to ani na jeho návrh. Především pak s ohledem na nemateriální újmu často přináší vyčíslení peněžní náhrady problémy v aplikační praxi, a to nejen s ohledem na stanovení samotné výše, ale i s ohledem na skutečnost, že nemajetková újma nemá čistě homogenní charakter, a naopak je nutno k ní přistupovat v kontextu okolností konkrétního případu, osobnosti poškozeného i subjektivního vnímání následků trestné činnosti poškozeným.⁸² Právě s ohledem na nutnost citlivého přístupu ke konkrétnímu poškozenému je třeba vnímat, především vzhledem k jeho specifické osobnosti, jakým způsobem může ten který skutek ovlivnit jeho psychické rozpoložení.

Zároveň je soud při rozhodování o náhradě škody vázán návrhem poškozeného ve smyslu výše uplatněného nároku poškozeným tak, že nemůže přiznat náhradu škody ve větším rozsahu, než poškozený sám požadoval (*iudex ne eat ultra petita partium*). Jen na návrh poškozeného může soud přiznat též úroky z prodlení, jejichž výši může poškozený, stejně jako výši vlastního nároku, upřesnit až do doby, než se soud odebere k závěrečné poradě. Soudu při jeho rozhodování nesmí bránit žádná zákonná překážka. Tou může být například skutečnost, že právo poškozeného na náhradu škody bylo prekludováno nebo promlčeno. Mezi zákonnou překážku také řadíme situaci, kdy obžalovaný v průběhu hlavního líčení poškozenému škodu v plném rozsahu nahradil. V takovém případě soud již v adhezním řízení poškozenému jím uplatněný nárok nepřizná.⁸³

Při rozhodování o uplatněném nároku je nutné, aby soud respektoval hmotněprávní ustanovení zvláštních předpisů, na kterých je uplatněný nárok založen a kterými se řídí. Zvláštní předpisy pak mohou upravovat především samotný vznik nároku, jeho obsah, rozsah, způsob náhrady, společnou odpovědnost více osob či zánik takto vzniklého závazku. Na hmotněprávní ustanovení zvláštních předpisů, které soud aplikoval při svém rozhodování, musí být poukázáno v odůvodnění rozsudku, a to včetně výkladu

⁸² GIBALOVÁ D. *Náhrada nemateriální újmy v trestním řízení*. In: JELÍNEK, J., GRIVNA, T. *Poškozený a oběť trestného činu z trestněprávního a kriminologického pohledu*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012, s. 72-73. ISBN 978-80-87576-39-7.

⁸³ MUSIL, J. a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo procesní*. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 868. ISBN 978-80-7179-572-8; ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 774. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

příslušných ustanovení, která sloužila jako podklad při stanovení výše a rozsahu konkrétního nároku.⁸⁴

Způsobů, jimiž může soud o uplatněném nároku rozhodnout, je několik. První možností je, že **soud zcela nebo částečně nárok na náhradu škody přizná** (§ 228 trestního řádu), jestliže byl nárok a jeho výše ve výsledku hlavního líčení odůvodněn, a to především tím, že výsledky dokazování jsou dostatečným podkladem pro rozhodnutí o náhradě škody.

Jestliže byl uplatněný nárok poškozeného soudem přiznán v hlavním líčení jen zčásti, odkáže **soud poškozeného ve zbytku jím uplatněného nároku na řízení ve věcech občanskoprávních**, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem (§ 229 odst. 2 trestního řádu).

Dalším způsobem rozhodnutí o uplatněném nároku může být varianta, že **soud odkáže poškozeného s celým uplatněným nárokem na náhradu škody na řízení ve věcech občanskoprávních**, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem. K tomuto rozhodnutí může dojít z důvodu, že výsledky dokazování nepředstavují dostatečný podklad pro vyslovení povinnosti k náhradě škody, nebo by pro takové rozhodnutí bylo potřeba provádět další dokazování, jež by podstatně protáhlo trestní řízení (§ 229 odst. 1 trestního řádu).

Poslední uvedený způsob rozhodnutí o uplatněném nároku tedy míří na případy, ve kterých lze na základě provedeného dokazování rozhodnout o předmětu trestního stíhání, soud je schopen vyslovit výrok o vině a trestu, ovšem rozhodnutí o uplatněném nároku poškozeného by vyžadovalo dalšího dokazování, čímž by došlo k vybočení od primární potřeby trestního stíhání, kterou se rozumí právě takové objasnění skutkového stavu, podle něhož je soud schopen učinit správné a spolehlivé rozhodnutí o vině a trestu. Tato určitá „ochrana“ obžalovaného na úkor odkázání poškozeného do občanskoprávního či jiného příslušného řízení je podstatná především v situaci, kdy se řízení koná proti obžalovanému, který je ve vazbě, a další dokazování za účelem prokázání uplatněného

⁸⁴ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 772. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

nároku poškozeného by tak mohlo zapříčinit delší setrvání obžalovaného v ní, zejména pak pokud by si věc žádala odročení hlavního líčení.⁸⁵

Soud k odkázání poškozeného na řízení ve věcech občanskoprávních, popřípadě na řízení před jiným příslušným orgánem, přistoupí bezpodmínečně také tehdy, jestliže obžalovaného obžaloby zproští (§ 229 odst. 3 trestního řádu), jelikož, jak je již uvedeno výše, poškozenému lze jeho nárok zpravidla přiznat jen v odsuzujícím rozsudku.

Rozhodnutí podle § 228 a 229 trestního řádu je po formální stránce součástí rozsudku a má povahu samostatného oddělitelného výroku (§ 121 písm. a) trestního řádu). Ohledně rozhodování o uplatněném nároku soud nemá možnost vyhradit rozhodování samostatnému usnesení či rozhodnutí mimo hlavní líčení. Soudu také není umožněno z žádného důvodu zamítnout, ani zčásti, návrh poškozeného, a to dokonce ani v případě, že by dospěl k názoru, že nárok na náhradu škody nevznikl, nebo že vznik škody poškozený spoluzavinil.⁸⁶

Zároveň z ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu vyplývá, že pokud jsou splněny zákonem stanovené podmínky, soud je povinen v trestním řízení uložit obviněnému povinnost k náhradě škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, k čemuž Nejvyšší soud podotýká, že by bylo „v rozporu se zásadou procesní ekonomie, pokud by za situace, kdy je v rámci trestního řízení zjištěna osoba škůdce a splněny podmínky odpovědnosti za škodu, musel poškozený opětovně uplatňovat proti pachateli svůj nárok a opětovně před soudem v civilním řízení prokazovat skutečnosti, které již byly dokázány v trestním řízení.“⁸⁷

4.3 Trestní příkaz

Trestní příkaz je další z forem rozhodnutí ve věci samé, rozhoduje se jím o vině a trestu (avšak trestním příkazem nelze uložit ochranné opatření) a taktéž o uplatněném nároku poškozeného na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení. Samosoudce může vydat trestní příkaz, který má povahu odsuzujícího

⁸⁵ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 777. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

⁸⁶ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 769-770. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

⁸⁷ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2.3.2017, sp. zn. 4 Tdo 209/2017.

rozsudku, bez projednání věci v hlavním líčení, pokud je skutkový stav spolehlivě prokázán dosud opatřenými důkazy (§ 314e odst. 1 trestního řádu).

Aby trestní příkaz obsahoval výrok o náhradě škody, nemajetkové újmy nebo o vydání bezdůvodného obohacení, musí poškozený svůj nárok včas a řádně uplatnit, což s ohledem na nekonání hlavního líčení znamená, že poškozený musí svůj nárok uplatnit do vydání trestního příkazu (§ 314f trestního řádu).

Trestní příkaz lze vydat jen v řízení před samosoudcem (§ 314a trestního řádu), který rozhoduje na základě obsahu spisu. Tedy samosoudce v praxi nejprve posuzuje, zda je dle předloženého spisového materiálu dostatek důkazů pro spolehlivé zjištění skutkového stavu věci a při kladném zhodnocení následně přistoupí k vydání samotného trestního příkazu. V opačném případě samosoudce ve věci nařídí hlavní líčení.

Jak jsem již naznačila výše, trestní příkaz by měl být využíván především za účelem zvýšení efektivity a urychlení trestního řízení. Vydává se v právně i skutkově méně složitých věcech a jeho výhodou je snížení zátěže justičního systému, ať již s ohledem na personální kapacity, tak i na menší finanční náročnost, jelikož není třeba nařizovat hlavní líčení ve věci a provádět další dokazování před soudem. Dle mého názoru ovšem současná právní úprava neumožňuje poškozenému hned v několika směrech plné využití jeho práv, která by mu naopak měla být garantována.

Vydání trestního příkazu je totiž koncipováno tak, že poškozenému může možnost uplatnit svůj nárok na náhradu škody snadno zaniknout, neboť v trestním řádu není stanovena povinnost informovat poškozeného o zamýšleném postupu samosoudce rozhodnout trestním příkazem.

Jak je uvedeno výše, novelizované ustanovení § 46 trestního řádu sice stanovuje orgánům činným v trestním řízení povinnost poškozeného informovat, že ve věci může být vydán trestní příkaz, je-li řízení vedeno pro trestný čin, u něhož lze trestní příkaz vydat, účelem informační povinnosti je ovšem spíše edukace poškozeného o existenci tohoto institutu, nikoliv sdělení, že v dané věci k vydání trestního příkazu dojde, nebo nedojde. Poškozený tudíž může nadále mylně předpokládat, že má možnost svůj nárok uplatnit například v průběhu hlavního líčení, k čemuž však v důsledku rozhodnutí trestním příkazem nedojde.

Tuto právní úpravu považuji za nedokonalou, jelikož není v porovnání s právní úpravou týkající se hlavního líčení, jež obsahuje obligatorní dotazování poškozeného, zda

navrhuje uložení povinnosti obžalovanému k náhradě škody (§ 206 odst. 2 trestního řádu), zajištěno oprávnění poškozeného uplatnit svůj nárok před soudem. Tímto dochází z hlediska poškozeného k podstatnému zhoršení jeho procesní situace a omezení procesních práv.

K dané problematice *de lege ferenda* navrhuji, aby byla minimálně zavedena povinnost informovat poškozeného o zamýšleném vydání trestního příkazu, nebo případně povinnost dotázat se poškozeného, zda navrhuje uložení povinnosti obžalovanému k náhradě škody obdobně dle § 206 odst. 2 trestního řádu. Takovým postupem by byla zabezpečena možnost řádného výkonu práva poškozeného na uplatnění jeho nároku na náhradu škody.

Uvědomuji si, že možnost vydání trestního příkazu a s tím spojené důsledky by v souladu s právní zásadou, že právo svědčí bdělým (*vigilantibus iura scripta sunt*), měly být poškozenému známy, avšak s ohledem na reálné kognitivní možnosti poškozeného mám za to, že by zákonodárce měl prvek ochrany práv poškozeného akcentovat a upřednostňovat.

V rámci právní úpravy ve věci trestního příkazu dále absentuje ustanovení výslovně zakotvující povinnost soudu, aby uložil obžalovanému povinnost nahradit škodu, pokud má k takovému rozhodnutí soud dostatek podkladů, která by odpovídala této povinnosti soudu v hlavním líčení dle ustanovení § 228 odst. 1 trestního řádu. K tomuto opět *de lege ferenda* navrhuji sjednocení právní úpravy, která by uvedenou povinnost stanovovala i samosoudci při vydávání trestního příkazu. Jsem si vědoma, že tuto povinnost je obecně možno dovodit ze znění ustanovení § 314f odst. 1 písm. e) trestního řádu a zásad trestního práva, avšak pro právní jistotu všech adresátů trestního řádu považuji navrhované zpřesnění za žádoucí.

Za esenciální nedostatek právní úpravy trestního příkazu považuji skutečnost, že poškozenému není umožněno podat proti trestnímu příkazu odpor jakožto řádný opravný prostředek (§ 314g odst. 1 trestního řádu *a contrario*), jak jsem již uvedla v kapitole 3.3 této práce.

Obecným argumentem, proč není poškozenému přiznáno právo podat odpor, je především skutečnost, že podáním odporu se trestní příkaz *ex lege* zrušuje a ve věci je nařízeno hlavní líčení. V důsledku by tak bylo posíleno právo poškozeného, který by

včasně podaným odporem mohl podstatným způsobem ovlivnit průběh trestního řízení, a to v rozsahu přesahujícím odvolací legitimaci poškozeného vůči obvyklému rozsudku.

Pokud by byl poškozený oprávněn podat odpor pouze co do výroku o náhradě škody, vznikl by tak nežádoucí stav, kdy by se rozhodovalo v hlavním líčení právě jen o náhradě škody, i když trestní stíhání obviněného skončilo rychle a neformálně.⁸⁸ Neuvedení poškozeného v ustanovení § 314g odst. 1 trestního řádu, tedy mezi osobami oprávněnými podat proti trestnímu příkazu odpor ale vyvolává značnou nerovnost mezi procesními stranami,⁸⁹ k čemuž *de lege ferenda* navrhuji, aby zákonodárce zařadil poškozeného, který uplatnil svůj nárok na náhradu škody řádně a včas, mezi osoby oprávněné podat proti trestnímu příkazu odpor.

Beranová k dané problematice doporučuje, aby se zákonodárce do budoucna inspiroval úpravou odvolání poškozeného, čímž by podle ní došlo k zajištění nejen konzistentnosti právní úpravy, ale taktéž možnosti obrany poškozeného proti vadnému, neúplnému či opomenutému výroku o náhradě škody v rámci trestního příkazu.⁹⁰

V případě, že by v budoucnu zákonodárce nerefletoval při změně právní úpravy trestního příkazu výše uvedené návrhy *de lege ferenda*, měl by dle mého názoru zvážit minimálně zakotvení samostatného ustanovení, dle kterého by samosoudce (při splnění dalších podmínek nutných pro vydání trestního příkazu) posuzoval taktéž vhodnost vydání trestního příkazu s ohledem na zájmy poškozeného tak, aby poškozenému vydání trestního příkazu nezakládalo nadměrné komplikace při uplatňování jeho nároku na náhradu škody. Tato koncepce právní úpravy umožňující volnou úvahu soudu s důrazem na ochranu zájmů poškozeného při uplatňování jeho práv je dle mého názoru naprostým standardem, kterou by měl být moderní trestní řád schopen poškozenému poskytnout.

⁸⁸ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 776. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

⁸⁹ JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. *Rozhodnutí ve věcech trestních*. 4. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Leges, 2018, s. 126-127. ISBN 978-80-7502-302-5.

⁹⁰ BERANOVÁ, A. *Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení de lege ferenda*. *Trestněprávní revue*. 2016, 2016(10), 221-226.

5 Nové přístupy v uspokojení nároků poškozeného

Mezi tzv. nové přístupy v uspokojení nároků poškozeného řadíme v současné době především instituty odklonů v trestním řízení, kterými rozumíme odchylku od trestního procesu v běžném slova smyslu. Jedná se tedy o určitou alternativu, která ze své podstaty nabízí vyřízení trestní věci takovým způsobem, že není vynesena odsuzující rozsudek vyslovující vinu a trest, ale nejčastěji dojde v konečném důsledku k zastavení trestního stíhání.⁹¹ Zároveň se instituty odklonů v trestním řízení dají pro svůj alternativní způsob vyřízení věci efektivně využít k dosažení uspokojení nároku poškozeného.

Snahy o využívání těchto alternativních způsobů vyřízení věci jsou v trestní justici stále častější, neboť mají oproti standardnímu trestnímu řízení (s typickým průběhem trestního procesu) hned několik výhod.

Nejvýraznějším negativem standardního procesu je totiž značná doba trvání trestního řízení v důsledku přetížení soudního systému. Využívání alternativních institutů tak umožňuje subjektům trestního řízení snížit administrativní zátěž za účelem urychlení trestního řízení, v jehož důsledku dojde k zajištění výkonnější justice, což je taktéž souhrnně označováno pojmem „racionalizace trestní justice“.⁹²

Mezi významné prostředky racionalizace trestní justice patří trestní příkaz, u kterého danou racionalizaci vnímáme především v kontextu urychlení trestního řízení, dále využívání institutu spolupracujícího obviněného, kde se racionalizace uplatňuje ve smyslu potírání organizovaného zločinu, a v neposlední řadě též zmíněné odklony v trestním řízení.⁹³

Cílem odklonů v trestním řízení je zejména dosáhnout ozdravení narušených vztahů mezi poškozeným a pachatelem, k čemuž došlo v důsledku spáchání trestného činu, a to s akcentem na dosažení satisfakce poškozeného ve smyslu majetkového vyrovnání i určitého zadostiučinění ve sféře psychické. Zároveň je kladen důraz též na výchovné působení na pachatele, který přebere odpovědnost za spáchané činy prostřednictvím

⁹¹ RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezni řízení v České republice*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 559-561. ISBN 978-80-7179-559-9.

⁹² ŠČERBA, F. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012, s. 9. ISBN 978-80-87576-30-4.

⁹³ ŠČERBA, F. *Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice*. 1. vydání. Praha: Leges, 2012, s. 11. ISBN 978-80-87576-30-4.

uloženého sankčního opatření.⁹⁴ Základním předpokladem využití jakéhokoliv odklonu v trestním řízení je pak skutečnost, že není pochyb o vině obviněného.

Obecně lze tuto snahu zákonodárce o zajištění nápravy mezilidských vztahů narušených v důsledku spáchání trestného činu označit souhrnným pojmem „restorativní justice“. Jejím hlavním účelem je pokusit se přeorientovat perspektivu řešení páchaní trestné činnosti spíše na odčinění újmy poškozeného, čímž dochází k převzetí odpovědnosti za spáchání trestného činu pachatelem. Pojem restorativní justice bude podrobněji rozebrán v následující kapitole.

Teoretický pojem odklonů v trestním řízení můžeme vykládat dvojím způsobem, a to v užším či širším slova smyslu. V užším smyslu se jedná o institut, dle kterého trestní řízení nedospěje do obvyklého konce, jímž je míněno vydání odsuzujícího rozsudku. Jedná se o podmíněné zastavení trestního stíhání (§ 307, 308 trestního řádu), narovnání (§ 309 a násl. trestního řádu), podmíněné odložení podání návrhu na potrestání (§ 179g, 179h trestního řádu) a odstoupení od trestního stíhání mladistvého (§ 70, 71 ZSVM⁹⁵).

V širším pojetí pod tento pojem podřazujeme kromě shora uvedených institutů taktéž alternativní způsoby trestního řízení vedle hlavního líčení, tedy často využívaný institut trestního příkazu (§ 314e a násl. trestního řádu) a dále dohodu o vině a trestu (§ 175a, 175b trestního řádu).⁹⁶ Mezi odbornou veřejností nepanuje jasná shoda, zda pod označení odklonů zahrnovat zmíněné instituty podle výše uvedeného širšího výkladu.

Pro potřeby této diplomové práce jsem se rozhodla tento širší výklad pod pojem odklonů zahrnout, tedy pokud ve své práci o odklonech pojednávám, mám na mysli též trestní příkaz a dohodu o vině a trestu, pokud výslovně neuvedu jinak. V rámci této kapitoly se zaměřím na některé konkrétní druhy odklonů, které podrobněji rozpracuji a provedu jejich komparaci, přičemž s ohledem na strukturu této práce jsem institut trestního příkazu zahrnula již do předchozí kapitoly 4.3.

⁹⁴ ŠČERBA, F. *Odklon jako sankční opatření*. Trestněprávní revue. 2009, roč. 8, č. 2, s. 33 - 34.

⁹⁵ Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

⁹⁶ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 730. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

5.1 Podmíněné zastavení trestního stíhání

Jedním ze zvláštních způsobů řízení, který řadíme mezi odklony v trestním řízení, je podmíněné zastavení trestního stíhání, jehož úpravu nalezneme v ustanovení § 307 a 308 trestního řádu (u mladistvých srov. § 69 ZSVM). Jak plyne ze samotného názvu tohoto institutu, jeho účelem je zastavení trestního stíhání pod podmínkou, že obviněný povede po dobu stanovené zkušební doby řádný život a vyhoví případným dalším uloženým přiměřeným omezením a povinnostem. V praxi se jedná o nejčastěji využívanou formu odklonu.⁹⁷

Právní úprava ve svém ustanovení § 307 odst. 1 trestního řádu zakotvuje základní podmínky (které je třeba splnit kumulativně) tak, že v řízení o přečinu může se souhlasem obviněného soud a v přípravném řízení státní zástupce podmíněně zastavit trestní stíhání, jestliže obviněný se k činu doznal, nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě, vydal bezdůvodné obohacení činem získané, nebo s poškozeným o jeho vydání uzavřel dohodu, anebo učinil jiná vhodná opatření k jeho vydání, a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

Ustanovení § 307 odst. 2 trestního řádu následně reflektuje zvláštní formu podmíněného zastavení trestního stíhání, jejímž předpokladem je splnění dalších podmínek, a to nad rámec odstavce prvního. Této zvláštní formy se využije v případě, je-li to odůvodněno povahou a závažností spáchaného přečinu, okolnostmi jeho spáchání anebo poměry obviněného. V takovém případě se rozhodne o podmíněném zastavení trestního stíhání pouze za splnění některé z uvedených podmínek. Tuto variantu zavedla do trestního řádu novela z roku 2012,⁹⁸ čímž byla rozšířena možnost použití institutu podmíněného zastavení trestního stíhání i u přečinů s vyšší závažností, ale zároveň s potřebou zvážení důvodného předpokladu vhodnosti a dostatečnosti takového řešení.⁹⁹

⁹⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, podle stavu k 1. 3. 2018. Praha: Leges, 2018, s. 737. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-278-3.

⁹⁸ Zákon č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

⁹⁹ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 738. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

Při hodnocení osoby obviněného je třeba přihlížet nejen k jeho charakterovým vlastnostem či například k jeho pozitivnímu působení ve společnosti, ale taktéž je třeba zohlednit jeho věk v době spáchání přečinu (především zda se jedná o mladistvého nebo osobu ve věku blízkém věku mladistvých), a samozřejmě nesmí být opomenuta skutečnost, zda se jedná o recidivistu či naopak o osobu dosud bezúhonnou. Podstatnou okolností, která má značně vypovídající význam pro hodnocení osoby obviněného, je neodmyslitelně i to, jakým způsobem se obviněný choval po spáchání konkrétního přečinu, zejména jestli se k činu doznal, oznámil jej příslušným úřadům, přičinil se o odstranění škodlivých následků či dobrovolně nahradil způsobenou škodu, a v neposlední řadě, zda činu upřímně litoval (§ 41 trestního zákoníku).¹⁰⁰

Zkušební doba se v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, které má formu usnesení,¹⁰¹ stanovuje v rozmezí šesti měsíců až dvou let, v případě rozhodnutí podle odstavce 2 až na pět let (§ 307 odst. 3 trestního řádu). Výjimečně může být vzhledem k okolnostem případu za předpokladu, že obviněný nevyhověl uloženým podmínkám, zkušební doba prodloužena až o jeden rok, v celkovém součtu však zkušební doba nesmí překročit pět let. Jestliže obviněný v průběhu zkušební doby vedl řádný život a splnil uložené omezení a povinnosti, rozhodne soud a v přípravném řízení státní zástupce, že se osvědčil (§ 308 odst. 1 trestního řádu). V takovém případě nastávají účinky zastavení trestního stíhání a vzniká tak překážka věci pravomocně rozsouzené (*res iudicata*). Pokud by se obviněný neosvědčil, v trestním stíhání se bude nadále pokračovat standardním způsobem.

Současně se v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání uloží obviněnému, který s poškozeným uzavřel dohodu o způsobu náhrady škody nebo dohodu o vydání bezdůvodného obohacení, povinnost, aby v průběhu zkušební doby škodu nahradil nebo vydal bezdůvodné obohacení (§ 307 odst. 4 trestního řádu).

Možnost uzavření dohody mezi poškozeným a obviněným, který je k jejímu splnění obvykle motivován též osobním zájmem na uložení mírnějšího trestu, posiluje ve

¹⁰⁰ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 738. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

¹⁰¹ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, podle stavu k 1. 3. 2018. Praha: Leges, 2018, s. 739. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-278-3.

srovnání se standardním průběhem trestního řízení postavení poškozeného co do uspokojení jím uplatňovaného nároku.

Oproti adheznímu řízení se jedná o podstatně jednodušší a méně formální způsob řešení, o případu zdlouhavého a finančně náročnějšího uplatňování nároku poškozeného v občanskoprávním nebo jiném příslušném řízení nemluvě.

I když během řízení, ve kterém by mohlo být rozhodnuto o podmíněném zastavení trestního stíhání, disponuje poškozený stejnými procesními právy jako v běžném trestním řízení (resp. jako poškozený, který má postavení subjektu adhezního řízení dle § 43 odst. 3 trestního řádu¹⁰²), z dikce ustanovení § 307 odst. 1 trestního řádu plyne, že mezi podmínkami, které musí obviněný splnit, není uvedena náhrada nemajetkové újmy poškozenému. To samozřejmě obviněnému a poškozenému nebrání zahrnout náhradu nemajetkové újmy do uzavírané dohody, taková dohoda ovšem zůstává pouze na bázi dobrovolnosti, a není podmínkou pro dosažení zákonem předpokládaného rozhodnutí ve věci.

Za nevýhodu na straně poškozeného považují absenci povinnosti souhlasu poškozeného s podmíněným zastavením trestního stíhání, což je odlišný postup například oproti institutu narovnání, kterému se budu věnovat v následující podkapitole. Je k zamyšlení, zda je tento nedostatek dostatečně kompenzován snadnější možností náhrady škody či vydání bezdůvodného obohacení poškozenému, což je podmínkou pro vydání rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, jelikož poškozený může s vydáním takového rozhodnutí nesouhlasit hned z několika důvodů. Poškozený může mít především osobní zájem na potrestání pachatele, který nadřazuje nad uspokojení svého nároku na náhradu škody, a to například z hlediska morální satisfakce, kterou by mu institut podmíněného zastavení trestního stíhání nepřinesl.

Dále, jak jsem již uvedla, zákonem není stanovena povinnost nahradit poškozenému nemajetkovou újmu. Přitom nemajetková újma může v některých případech být takového rozsahu, že by nebylo možné považovat použití institutu podmíněného zastavení trestního stíhání bez její náhrady či bez dohody o její náhradě za dostačující.

¹⁰² RŮŽIČKA, M., PŮRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 561. ISBN 978-80-7179-559-9.

Také lze v praxi narazit na případy, kdy může poškozený subjektivně vyjadřovat nespokojenost s rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání, jelikož je názoru, že má být jeho nárok na náhradu škody uspokojen jiným způsobem či v jiném rozsahu.¹⁰³

K této úvaze na straně poškozeného dochází dle mého názoru především v souvislosti s tím, že v rámci rozhodování o podmíněném zastavení trestního stíhání není (po splnění dalších zákonných podmínek) kladen takový důraz na provádění rozsáhlejšího dokazování, které též slouží k prokazování výše uplatňovaných nároků.

Ve výše uvedených případech tedy nezbývá než spoléhat na náležitě důsledný přístup soudu (v přípravném řízení státního zástupce), který by po zhodnocení všech okolností případu, tedy též s přihlédnutím k vhodnosti a účelnosti vydání takového rozhodnutí vůči poškozenému, došel k závěru, že využití tohoto institutu nelze v daném případě považovat za dostačující.

Jediná možná obrana, kterou poškozenému v současné době trestní řád přiznává, pokud chce poškozený projevit svůj nesouhlas s rozhodnutím o podmíněném zastavení trestního stíhání, je podání stížnosti proti usnesení o podmíněném zastavení trestního stíhání. Tato stížnost má odkladný účinek (§ 307 odst. 7 trestního řádu).

Z výše uvedených důvodů se domnívám, že vhodným řešením by s důrazem na zvyšování ochrany práv poškozeného, mělo být *de lege ferenda* zavedení souhlasu poškozeného s vydáním rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání jako jedné z podmínek užití tohoto institutu. Domnívám se, že by s ohledem na zájem na uspokojení nároku poškozeného, který by v rámci alternativních způsobů vyřízení trestních věcí měl být v popředí, bylo vhodné ponechat v tomto směru poškozenému větší dispozici s tím, zda má zájem na tom, aby došlo nebo nedošlo k vyřízení věci za využití institutu podmíněného zastavení trestního stíhání.

Ostatně, i samotná právní úprava poškozenému umožňuje, aby sám učinil podnět k vydání rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, čehož využije především v situaci, kdy zhodnotí, že je pro něj využití tohoto institutu vhodnější za účelem zajištění uspokojení jeho nároků.

¹⁰³ RŮŽIČKA, M., PÚRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 580. ISBN 978-80-7179-559-9.

Proto jsem názoru, že by mělo být poškozenému umožněno stejným způsobem zvážit pro něj plynoucí výhody či nevýhody ohledně vydání rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání, k němuž sám podnět nečinil. Skutečnost, že poškozený odepřel vyslovení souhlasu, by totiž měla signalizovat orgánům činným v trestním řízení, že použití tohoto institutu, jehož jedním z primárních cílů je ochrana zájmů poškozeného a uspokojení jeho nároků, se nejspíš v daném případě nejví jako vhodné řešení.¹⁰⁴

5.2 Narovnání

Institut narovnání je upraven v § 309 až 314 trestního řádu. Obdobně jako u institutu podmíněného zastavení trestního stíhání, který jsem popisovala v předcházející podkapitole, zákon nejprve stanovuje podmínky, za kterých je možné rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání. K využití tohoto institutu je třeba souhlasu jak obviněného, tak poškozeného.

Mezi podmínky pro rozhodnutí o tomto odklonu patří prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a skutečnost, že obviněný uhradí poškozenému škodu způsobenou přečinem či vydá bezdůvodné obohacení nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou přečinem. Obviněný rovněž musí složit na účet soudu (v přípravném řízení na účet státního zastupitelství) peněžitou částku určenou státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti a současně musí soud (a v přípravném řízení státní zástupce) považovat takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům (§ 309 odst. 1 trestního řádu).

Nad rámec uvádím, že prohlášení obviněného o tom, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a jeho souhlas s narovnáním, což jsou (mimo dalších) zákonné podmínky pro schválení narovnání, nelze považovat za doznání viny, jelikož souhlas obviněného nesměřuje k doznání, nýbrž toliko k zastavení řízení. Pokud tedy nedojde ke schválení narovnání, nelze v souladu se zásadou presumpce neviny prohlášení obviněného považovat za důkaz v dalším řízení.¹⁰⁵

¹⁰⁴ RŮŽIČKA, M., PÚRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 580. ISBN 978-80-7179-559-9.

¹⁰⁵ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, podle stavu k 1. 3. 2018. Praha: Leges, 2018, s. 740. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-278-3.

Před rozhodnutím o schválení narovnání dojde k vyslechnutí obviněného a poškozeného, zejména ke způsobu a okolnostem uzavření dohody o narovnání, a k tomu, zda byla dohoda o narovnání mezi nimi učiněna dobrovolně a zda souhlasí se schválením narovnání. Obviněný je navíc vyslechnut ohledně obsahu obvinění a důsledků schválení narovnání (§ 310 odst. 1 trestního řádu).

V institutu narovnání je kladen důraz na to, aby obviněný důsledně odčinil škodlivé následky, které poškozenému přečinem způsobil, a to do té míry, že je tento zájem preferován nad zájmem na trestním postihu obviněného. Tím, že je obviněný osobně zainteresován na řešení problémů, které poškozenému v důsledku spáchání přečinu vznikly, uplatní se výrazněji též funkce trestní prevence vůči obviněnému právě ve smyslu, že se obviněný díky takové konfrontaci s nesprávností svého počínání do budoucna vyvaruje opakování svého škodlivého (protiprávního) jednání.¹⁰⁶

Ze všech forem odklonů se u narovnání nejvíce projevují restorativní prvky. Narovnání spočívá především v dohodě mezi obviněným a poškozeným, jejímž důsledkem je, po splnění zákonem stanovených podmínek, zastavení trestního stíhání.¹⁰⁷ Proti rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání může obviněný, poškozený a v řízení před soudem i státní zástupce podat stížnost, jež má odkladný účinek (§ 309 odst. 2 trestního řádu).

V rámci institutu narovnání však práva poškozeného nepřísluší tomu, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody nebo na vydání bezdůvodného obohacení (§ 310a trestního řádu). Právě s ohledem na účel tohoto institutu, kterým je kromě náhrady škody též snaha o urovnání narušených vztahů mezi osobou poškozeného a osobou obviněného, je žádoucí, aby byl tento institut určen jen pro ty osoby, které způsobení újmy v důsledku spáchání trestného činu vnímaly bezprostředně.¹⁰⁸

Jako hlavní rozdíl mezi institutem narovnání a podmíněným zastavením trestního stíhání považují skutečnost, že o schválení narovnání je možno rozhodnout pouze se souhlasem poškozeného. Účel narovnání je mnohem více zaměřený právě na

¹⁰⁶ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 745. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

¹⁰⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, podle stavu k 1. 3. 2018. Praha: Leges, 2018, s. 739-741. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-278-3.

¹⁰⁸ ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. II. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 3512 a 3535. ISBN 978-80-7400-465-0.

uspokojení zájmů poškozeného a proto, jak uvádí Púry „*schválení narovnání nepřichází v úvahu – na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání – v řízení o trestném činu, kterým nebyla způsobena škoda, o níž by bylo možno rozhodovat v trestním řízení.*“¹⁰⁹

Na rozdíl od podmíněného zastavení trestního stíhání není při schválení narovnání stanovena žádná zkušební doba, tedy pokud dojde ke schválení narovnání, společně s ním je trestní stíhání obviněného zastaveno, přičemž právní mocí takového rozhodnutí vzniká překážka věci rozhodnuté (*res iudicata*).¹¹⁰

Z tohoto důvodu se s ohledem na ochranu zájmů poškozeného vyžaduje při uzavírání dohody mezi obviněným a poškozeným vyšší míra jistoty, že poškozený bude skutečně odškodněn, k čemuž se nabízí využití některých občanskoprávních zajišťovacích institutů (ručení dle § 2018 a násl. občanského zákoníku, dohoda o srážkách ze mzdy a jiných příjmů dle § 2045 a násl. občanského zákoníku, zřízení zástavního práva dle § 1309 a násl. občanského zákoníku, a další).¹¹¹

Dalším rozdílem mezi institutem narovnání a podmíněným zastavením trestního stíhání je skutečnost, že v rámci narovnání se za poškozeného považuje i osoba, která by nebyla subjektem adhezního řízení, tedy nejen osoba s nárokem podle § 43 odst. 3 trestního řádu.¹¹²

Obecný rozdíl mezi adhezním řízením a těmito dvěma formami odklonů (tedy jak podmíněným zastavením trestního stíhání, tak narovnáním) pak můžeme spatřovat ve vztahu ke způsobu náhrady škody. Zatímco v rámci adhezního řízení je možné stanovit jako způsob náhrady škody pouze náhradu v penězích, obě formy odklonů umožňují provést nápravu narušených vztahů například uvedením v předešlý stav. Zvláště pak bude k tomuto způsobu náhrady přistupováno v případech, požádá-li o to sám poškozený.¹¹³

¹⁰⁹ RŮŽIČKA, M., PÚRY, F., ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 585. ISBN 978-80-7179-559-9; viz TR NS 1/2004-T 652.

¹¹⁰ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, podle stavu k 1. 3. 2018. Praha: Leges, 2018, s. 741. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-278-3.

¹¹¹ RŮŽIČKA, M., PÚRY, F., ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 572. ISBN 978-80-7179-559-9.

¹¹² RŮŽIČKA, M., PÚRY, F., ZEŽULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 562. ISBN 978-80-7179-559-9.

¹¹³ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 740, 745. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

Naopak společnou nevýhodou obou odklonových institutů oproti přiznání uplatněného nároku v rámci adhezního řízení je skutečnost, že tento výrok o náhradě škody učiněný v rámci adhezního řízení je součástí odsuzujícího rozsudku a po nabytí právní moci se stává vykonatelným, tedy může být exekucním titulem pro případné vymáhání náhrady škody, na rozdíl od rozhodnutí o zmíněných odklonech, která jsou činěna usnesením. Za určitou kompenzaci této nevýhody lze považovat vyšší garanci náhrady škody poškozenému v rámci rozhodování o odklonech, kdy je po obviněném požadováno poskytnutí větší jistoty, že škoda bude skutečně nahrazena.¹¹⁴

V celkovém porovnání odklonových institutů hodnotím jako formu odklonu příznivější pro poškozeného institut narovnání oproti podmíněnému zastavení trestního stíhání. V praxi je však, jak jsem uvedla výše, častěji přistoupeno právě k podmíněnému zastavení trestního stíhání.

Důvodem v takto rozdílném využití dvou podobných institutů může být skutečnost, že pro schválení narovnání zákon stanovuje podmínku složení peněžité částky pro pomoc obětem trestné činnosti (což v rámci podmíněného zastavení trestního stíhání nalezneme až v rozšíření tohoto institutu dle § 307 odst. 2 trestního řádu), což činí tento institut nedostupným pro méně majetné obviněné. Vhodným řešením by pak mohla být *de lege ferenda* alternativní varianta, např. vykonání obecně prospěšných prací namísto složení peněžité částky.¹¹⁵

5.3 Dohoda o vině a trestu

Dohodu o vině a trestu přinesla do našeho právního řádu jako zcela nový institut až novela trestního řádu v roce 2012,¹¹⁶ jedná se tak o nejnovější formu odklonu. Označení tohoto institutu vychází z tzv. dohodovacího řízení (*plea bargaining*), jehož podstata se ale v mnoha prvcích od české úpravy liší, k čemuž Pelc a Tejnská uvádějí, že vhodnějším pojmenováním českého pojetí institutu je termín „dohoda o prohlášení viny

¹¹⁴ RŮŽIČKA, M., PÚRY, F., ZEZULOVÁ, J. *Poškozený a adhezní řízení v České republice*. 1.vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. 567. ISBN 978-80-7179-559-9.

¹¹⁵ ŠČERBA, F. *Odklon jako sankční opatření*. Trestněprávní revue. 2009, roč. 8, č. 2, s. 34.

¹¹⁶ Zákon č. 193/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

a přijetí trestu“,¹¹⁷ jak je ostatně uvedeno v ustanovení § 2 odst. 8 trestního řádu, ovšem běžně se tohoto označení spíše nevyužívá.

Dohodu o vině a trestu taktéž zařazujeme do rámce problematiky racionalizace trestní justice. Při implementaci tohoto institutu do trestního řádu se zákonodárce inspiroval především anglosaským právem, dohoda o vině a trestu tak určitým způsobem prolamuje tradiční pojetí českého trestního práva.¹¹⁸

Jedná se o procesní postup spočívající v uzavření úmluvy mezi obviněným, státním zástupcem a případně poškozeným, která obsahuje popis skutku, o němž obviněný prohlásí, že jej spáchal, dále druh a výměru trestu, a pokud tak bylo dohodnuto, též rozsah a způsob náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení. Tuto dohodu předloží státní zástupce soudu ke schválení, který (pokud s ní souhlasí) ji schválí odsuzujícím rozsudkem ve veřejném zasedání. Soud tedy neprokazuje vinu ani neprovádí dokazování v hlavním líčení.¹¹⁹

Nevhodné pojmenování pramení právě z toho, že zákonným požadavkem pro sjednání dohody o vině a trestu je prohlášení obviněného o tom, že spáchal skutek, pro který je stíhán, přičemž podle některých autorů se nejedná o obsahově totožnou formulaci s prokázáním viny. Například Jelínek k tomu uvádí, že na první pohled by obě formulace mohly působit obsahově totožně, dodává ale, že „z prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, se ovšem ztrácí jakýkoliv etický aspekt a jde pouze o chladné zvážení, jaké prohlášení mu zajistí výhody v trestním řízení.“¹²⁰

Právní úpravu nalezneme v ustanovení § 175a a 175b trestního řádu a dále v ustanovení § 314o až 314s trestního řádu. Již samotné zakotvení dohody o vině a trestu ve dvou částech trestního řádu napovídá, že toto zvláštní řízení probíhá ve dvou stádiích.

První fáze jednání o dohodě o vině a trestu je upravena v § 175a a 175b trestního řádu, přičemž první ustanovení nejprve uvádí, v jakých případech lze k dohodě o vině a

¹¹⁷ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, podle stavu k 1. 3. 2018. Praha: Leges, 2018, s. 742. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-278-3.

¹¹⁸ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 750. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

¹¹⁹ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 750. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

¹²⁰ JELÍNEK, J. *Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky souvisící*. In: Bulletin-advokacie.cz [online]. 26.10.2012 [cit. 2020-12-03]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/dohodovaci-rizeni-v-trestnim-procesu-a-otazky-souvisici?browser=mobi>

trestu přistoupit a upravuje postup sjednávání dohody státního zástupce s obviněným (za případné účasti poškozeného) a v případě nutné obhajoby též s jeho obhájcem, a to včetně náležitostí obsahu této dohody.¹²¹ Sjednávání dohody o vině a trestu může být započato na návrh obviněného nebo i bez takového návrhu (§ 175a odst. 1 trestního řádu).

Podmínkou sjednání dohody o vině a trestu je prohlášení obviněného, že spáchal skutek, pro který je stíhán, pokud současně s ohledem na dosavadní výsledky přípravného řízení nejsou dány důvodné pochybnosti o pravdivosti jeho prohlášení (§ 175a odst. 3 trestního řádu). Ustanovení § 175a odst. 6 trestního řádu dále stanovuje konkrétní náležitosti obsahu dohody o vině a trestu.

Při sjednávání dohody o vině a trestu státní zástupce taktéž dbá na zájmy poškozeného, k čemuž zákon poškozenému umožňuje, aby byl u sjednávání dohody o vině a trestu přítomen, zároveň však sjednání dohody o vině a trestu není přítomností poškozeného podmíněno (§ 175a odst. 5 trestního řádu). Poškozený má možnost uplatnit svůj nárok na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích, jež mu byla trestným činem způsobena, nebo na vydání bezdůvodného obohacení, které bylo na jeho úkor získáno, nejpozději při prvním jednání o dohodě o vině a trestu, na což musí být orgány činnými v trestním řízení upozorněn (§ 46, § 175a odst. 2 trestního řádu).

Výslovným konstatováním obsaženým ve výše uvedeném ustanovení, že státní zástupce dbá na zájmy poškozeného, zákonodárce zdůrazňuje, že cílem dohodovacího řízení není jen sjednání dohody o vině a trestu, ale též zohlednění zájmů poškozeného a dosažení dohody ohledně náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení.¹²² Zájmů poškozeného by měl státní zástupce dbát bez ohledu na to, zda je u samotného sjednávání poškozený přítomen, nebo nikoliv.

V první řadě má poškozený právo na to, aby byl orgány činnými v trestním řízení informován, že bude s obviněným vedeno řízení o sjednávání dohody o vině a trestu.¹²³ Pokud se poškozený sjednávání dohody účastní, je oprávněn se zejména k rozsahu a

¹²¹ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 756. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

¹²² ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. II. Komentář*. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 2283, 2284. ISBN 978-80-7400-465-0.

¹²³ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 757. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

způsobu náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení vyjádřit (§ 175a odst. 5 trestního řádu).

Specifickou úpravu pak ustanovení § 175a odst. 5 trestního řádu nabízí pro případ, že poškozený, který již uplatnil svůj nárok na náhradu škody, nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení, sjednávání dohody o vině a trestu není přítomen. V této situaci může zájmy poškozeného zastupovat státní zástupce a dohodnout se s obviněným o uplatněném nároku poškozeného, tedy ohledně rozsahu a způsobu náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení, a to až do výše uplatněného nároku.

Tuto úpravu jsem označila za specifickou ze dvou důvodů. Prvním důvodem je zákonné limitování sjednání možného rozsahu náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení státním zástupcem jen do výše uplatněného nároku poškozeným.

Druhý a dle mého názoru též více problematický důvod shledávám v tom, že státní zástupce se při sjednávání dohody o uplatněném nároku na náhradu škody či nemajetkové újmy nebo na vydání bezdůvodného obohacení namísto poškozeného dostává do zvláštní pozice jakéhosi ochránce poškozeného. Jeho zákonná povinnost hájit zájmy poškozeného v tomto případě ale může vygradovat až do určité kolize s nezávislým postavením státního zástupce jako orgánu činného v trestním řízení. Zákon v tomto případě dále nenabízí úpravu pro situaci, že by poškozenému vznikla škoda tím, že by státní zástupce zájmy poškozeného při sjednávání dohody o náhradě škody či nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení dostatečně nehájil.¹²⁴

Druhá fáze dohody o vině a trestu, jejíž úpravu nalezneme v § 314o až 314s trestního řádu, spočívá v tom, že soud ve veřejném zasedání rozhodne o návrhu na schválení dohody o vině a trestu, který mu byl předložen státním zástupcem. Kromě nařízení veřejného zasedání může soud návrh odmítnout, nebo nařídít předběžné projednání návrhu (§ 314o odst. 1 trestního řádu).

V případě, že bylo soudem nařízeno veřejné zasedání a soud rozhoduje o návrhu dohody o vině a trestu, nemůže do jejího znění nijak zasahovat, ani navrhopvat případné

¹²⁴ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 757. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

úpravy.¹²⁵ Soud tedy může rozhodovat o skutku, jeho právní kvalifikaci, trestu a ochranném opatření pouze v rozsahu uvedeném v dohodě o vině a trestu (§ 314r odst. 1 trestního řádu).

Novela z roku 2020¹²⁶ zavedla ve vztahu k dohodě o vině a trestu mimo jiné ustanovení § 206b trestního řádu, které nově umožňuje, aby byla dohoda o vině a trestu uzavřena i v řízení před soudem. Konkrétně se jedná o uvážení předsedy senátu, který může vzhledem k okolnostem případu zhodnotit, že by sjednání dohody o vině a trestu bylo vhodné, a poučí obžalovaného o možnosti takového postupu a o důsledcích s tím spojených. Předseda senátu dále zjistí stanovisko obžalovaného, státního zástupce a poškozeného, je-li přítomen, k takovému postupu. V případě kladného stanoviska předseda senátu hlavní líčení na nezbytnou dobu přeruší za účelem sjednání dohody o vině a trestu mimo hlavní líčení; je-li to s ohledem na okolnosti zapotřebí, hlavní líčení odročí (§ 206b odst. 1 trestního řádu). Po přednesení návrhu na schválení dohody o vině a trestu se v hlavním líčení postupuje přiměřeně podle § 314q odst. 3 až 5 a § 314r (§ 206b odst. 3 trestního řádu).

Co se týče nároku na náhradu škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo na vydání bezdůvodného obohacení, rozhoduje soud v rozsahu uvedeném v dohodě o vině a trestu, pokud s ní poškozený souhlasí, nebo pokud dohodnutý rozsah a způsob náhrady škody nebo nemajetkové újmy nebo vydání bezdůvodného obohacení odpovídá řádně uplatněnému nároku poškozeného dle § 43 odst. 3 trestního řádu (§ 314r odst. 1 trestního řádu). Jinak soud může poškozenému nárok přiznat za použití § 228 trestního řádu, a to v případě, že byl skutkový stav opatřenými důkazy spolehlivě prokázán.¹²⁷

Pokud soud shledal dohodu o vině a trestu jako správnou a přiměřenou, tedy s jejím zněním souhlasí, schválí ji odsuzujícím rozsudkem. Tento rozsudek obsahuje výrok o schválení dohody o vině a trestu, výrok o vině a trestu (případně o ochranném opatření) a výrok o náhradě škody nebo nemajetkové újmy v penězích nebo o vydání

¹²⁵ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 760. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

¹²⁶ Zákon č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony

¹²⁷ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 760. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

bezodůvodného obohacení, pokud byl nárok dle § 43 odst. 3 tr. řádu poškozeným uplatněn.¹²⁸

Jako významný rozdíl mezi dohodou o vině a trestu a instituty narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání považují to, pro které trestné činy je možno daných institutů využít. K narovnání a podmíněnému zastavení trestního stíhání lze přistoupit jen v řízení o přečinech, což plyne i z podstaty samotných institutů, kterých by mělo být využíváno v řízení o trestných činech nižší společenské škodlivosti.

Oproti tomu dohodu o vině a trestu lze uzavřít o každém trestném činu, nikoliv však v řízení proti uprchlému (§ 175a odst. 8 trestního řádu) a v řízení vedeném proti mladistvému, který nedovršil osmnáct let věku (§ 63 odst. 1 ZSVM). Novelou z roku 2020¹²⁹ byla v rámci ustanovení § 175a odst. 8 trestního řádu zrušena nemožnost sjednání dohody o vině a trestu o zvlášť závažném zločinu.

Dalším zásadním rozdílem mezi dohodou o vině a trestu a oběma zmiňovanými instituty je především skutečnost, že schválení dohody o vině a trestu je provedeno formou odsuzujícího rozsudku, nikoliv formou usnesení, jehož důsledkem je (podmíněné) zastavení trestního stíhání.

I přes výslovný důraz na zvýšenou ochranu zájmů poškozeného zákonná úprava nepodmiňuje sjednání dohody o vině a trestu souhlasem poškozeného, přičemž zakotvení této povinnosti do trestního řádu *de lege ferenda* navrhuji. Tím by mohla být alespoň částečně nastolena rovnováha mezi výhodností tohoto institutu pro obviněného i pro poškozeného. Jak jsem již naznačovala u hodnocení předchozích institutů, poškozený nemusí mít vždy zájem pouze na rychlém projednání věci a na snadnějším vymožením náhrady škody, nemajetkové újmy nebo vydání bezodůvodného obohacení, ale může v konkrétním případě preferovat určité zadostiučinění, které by plynulo z potrestání pachatele trestného činu.¹³⁰

¹²⁸ JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 5. aktualizované a doplněné vydání, podle stavu k 1. 3. 2018. Praha: Leges, 2018, s. 742. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-278-3.

¹²⁹ Zákon č. 333/2020 Sb., kterým se mění zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

¹³⁰ JELÍNEK, J. *Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky souvisící*. In: Bulletin-advokacie.cz [online]. 26.10.2012 [cit. 2020-12-03]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/dohodovaci-rizeni-v-trestnim-procesu-a-otazky-souvisici?browser=mobi>

6 Současné trendy spojené s konceptem restorativní justice

Alternativní řešení v trestním procesu, a to včetně restorativního přístupu, považují za důležitý rozvoj vnímání trestního práva jako takového. Využívání alternativních řešení také dle mého názoru rozšíří naše chápání ohledně postavení osoby poškozeného, a to především s důrazem na jeho ochranu. Koncept restorativní justice (nejen) v posledních letech čím dál více proniká do právních řádů po celém světě, které ovlivňuje zejména tím, že často zasahuje do přísně nastavených principů trestního procesu. Proto představení tohoto aktuálního konceptu považuji za podstatné. Mým záměrem je v rámci této kapitoly přiblížit podstatu konceptu restorativní justice, jeho principy, nástroje, výhody, které přináší, a kritiky, se kterými se potýká.

Výše rozpracované alternativní způsoby vyřízení věci, zejména odklonové instituty, které jsou prostředky racionalizace trestní justice, můžeme souhrnně popsat tak, že ve své podstatě balancují mezi snahou o zkrácení trestního řízení, které je často ovlivněno prováděním rozsáhlého a časově náročného dokazování, a zároveň jistou rezignací na dokonalé zjišťování skutkového stavu a prokazování trestné činnosti.¹³¹ Vždy je ale třeba určitá obezřetnost při aplikaci těchto institutů jako prostředků racionalizace, jelikož je nutné dbát právě na současnou aplikaci prostředků restorativní justice, tedy aby při využití alternativního způsobu vyřízení věci nevznikla neúměrná nevyváženost mezi výhodou zkrácení trestního řízení na úkor jeho kvality, či naopak.

V této kapitole dále shrnu a přiblížím návrhy *de lege ferenda*, jež v rámci představovaného konceptu restorativní justice považuji za relevantní, a jejichž promítnutí do českého právního řádu hodnotím jako vhodné a potřebné.

6.1 Restorativní justice

Koncept označovaný jako restorativní justice, který můžeme volným překladem označit pojmem *obnovující spravedlnost*, si začal získávat pozornost odborné veřejnosti od osmdesátých let 20. století, a to především prostřednictvím svých pokrokových strategií a programů.¹³² Narozdíl od tzv. retributivní justice – považované za tradiční koncept trestního soudnictví s důrazem na potrestání pachatele – nabízí takové způsoby

¹³¹ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 750-751. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

¹³² ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 639-640. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

řešení trestné činnosti, které vytvářejí prostor pro dialog všech zúčastněných, kteří byli trestným činem zasaženi. Činí tak ve snaze dosáhnout co nejlepšího možného a účinného výsledku ve vztahu k napravení poměrů zúčastněných subjektů.

V kontextu restorativní justice se často setkáváme s tím, že hovoří o obětech trestné činnosti. Pro potřeby popisovaného konceptu v rámci krátkého exkurzu, který ve své práci poskytují, se budu nadále držet terminologie ve smyslu osoby poškozeného. Při popisování daného konceptu se tedy zaměřím na nástroje, jichž by mohl poškozený efektivně využít.

Restorativní justice ve své podstatě usiluje o urovnání narušených vztahů a stanovení natolik efektivního způsobu řešení vzniklého konfliktu, ze kterého budou určitým způsobem benefitovat všichni zúčastnění a to tak, že poškozený získá patřičnou kompenzaci způsobené újmy smysluplným způsobem, a pachatel díky přijetí odpovědnosti za své činy často dosáhne pro něj výhodnějšího (mírnějšího) řešení, než by se mu dostalo v běžném soudním řízení. Takovým řešením situace, kdy je možné cíleným způsobem stanovovat vhodné závazky a povinnosti mezi poškozeným a pachatelem, dochází dle mého názoru znatelněji k tomu, že zúčastněná osoba (poškozený) získá pocit dosažení spravedlnosti.

Právě s ohledem na snahu o nápravu narušených vztahů je třeba vzniklý konflikt vnímat jako lidskou újmu, k jejíž nápravě je potřebná aktivní participace zúčastněných subjektů, kteří k urovnání konfliktu musí přistupovat s respektem a odpovědností, a především osobu poškozeného je třeba jako respektovaný plnohodnotný subjekt vnímat.¹³³

Postupy restorativní justice poskytují prostor zúčastněným subjektům aktivně řešit a napravit vzniklý konflikt, čímž dochází ke komplexnímu urovnání sporu především satisfakcí poškozeného, přijetím odpovědnosti za spáchání trestného činu pachatelem, zároveň spojené s jeho resocializací do společnosti. Při aplikaci těchto postupů je nutno dbát na ochranu práv a respektování důstojnosti všech zúčastněných, zejména poškozeného a pachatele, přičemž při hledání vhodného způsobu řešení se mimo jiné

¹³³ KREBS, V. a kol. *Sociální politika*. 6. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 36. ISBN 978-80-7478-921-2.

zapojují též orgány činné v trestním řízení a další organizace zprostředkovávající restorativní programy.¹³⁴

V rámci českého právního řádu byly principy a myšlenky restorativní justice klíčovým trestněpolitickým východiskem pro koncepci zákona o soudnictví ve věcech mládeže, neboť se (dokonce ve větší míře než u dospělých) u dospívajících pachatelů osvědčuje využití modelu, kdy delikventní jedinec přebírá odpovědnost na jím spáchaný čin (provinění) a aktivně se podílí na odčinění vzniklé újmy. Využitím tohoto institutu lze eliminovat stigmatizaci pachatele, čímž se vhodně předchází problematickému zařazení tohoto (dospívajícího) pachatele zpět do společnosti. Současně se též jedná o výchovnější řešení, než pokud by mělo dojít k běžnému a odosobněnému odsouzení s uložením trestní sankce.¹³⁵

Co se týče využívání praktik, technik a nejrůznějších restorativních programů, odborná veřejnost nabízí značné množství teorií a rozmanitých přístupů, které se mnohdy zaměřují na odlišné aspekty restorativní justice. Howard Zehr, který je se svou filosofií restorativní justice považován za otce zakladatele tohoto konceptu, sám podotýká, že „*restorativní justice je spíše kompasem nežli mapou.*“¹³⁶ Zdůrazňuje tím, že než na přesné a striktní stanovení pravidel a technik, či na samotné striktní definice restorativní justice, je třeba se při aplikaci tohoto konceptu soustředit na základní myšlenky a principy, které restorativní justici provázejí a vytvářejí tak dynamický proces, díky němuž dojde k ozdravení a obnově narušených vztahů.¹³⁷

K aplikaci prvků restorativní justice ve smyslu nápravy narušených mezilidských vztahů jsou vytvářeny restorativní programy, jejichž prostřednictvím je umožněno vedení dialogu s pomocí další nestranné osoby (facilitátora neboli koordinátora).

¹³⁴ UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME, Vienna. Handbook on restorative justice programmes. New York: United Nations, 2007. ISBN 92-113-3754-2, s. 8.

¹³⁵ ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 640. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-496-4.

¹³⁶ „Restorative Justice is a compass not a map“ In: ZEHR, H. *The Little Book of Restorative Justice*. Intercourse, PA: Good Books, 2002, s. 8.

¹³⁷ ZEHR, H. *Úvod do restorativní justice*. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003, s. 26. ISBN 80-902998-1-4.

6.2 Nástroje, výhody a kritiky konceptu restorativní justice

Pokud bych měla stručně přiblížit nástroje restorativní justice, rozhodně nelze opomenout především mediaci mezi poškozeným (obětí) a pachatelem, jelikož právě ta je považována za stěžejní a nejrozšířenější nástroj, a to zejména pro svůj potenciál alternativní metody řešení sporů.

Smyslem mediace je ve své podstatě využití základních principů samotného konceptu restorativní justice, které jsou převzaty a přizpůsobeny konkrétnímu řešenému případu. Jejím cílem je tedy snaha poskytnout zúčastněným subjektům bezpečné prostředí pro otevření dialogu o spáchaném trestném činu, jeho dopadech a možnostech nápravy narušeného vztahu a způsobené újmy.¹³⁸ Věřím, že aktivní participace dotčených osob a vytvoření bezpečného prostoru k řešení konfliktu je v mnohých případech efektivnější než způsoby, které může nabídnout často odosobněný proces standardního trestního řízení formálně zakončený uložením trestní sankce.

Mezi další rozšířené nástroje restorativní justice řadíme restorativní konference, které můžeme dělit na rodinné a komunitní, a restorativní kruhy, například kruhy ozdravné, komunitní a další. Tyto nástroje jsou charakteristické tím, že je problém řešen v rámci úzkého kruhu osob, které jsou zúčastněným osobám blízké a mohou zejména na pachatele mít výchovnější dopady. Naproti tomu poškozený má díky podpoře jemu blízkých osob větší pocit bezpečí a zároveň mu na druhé straně může být poskytnuta jakási záruka charakteru pachatele od osob blízkých pachateli.

Nejrozšířenější formou restorativních konferencí jsou rodinné skupinové konference. Jedná se o takový proces, kdy je trestná činnost řešena za aktivní účasti rodinných příslušníků, kteří se mohou podílet na nalezení vhodného řešení a nápravě způsobené újmy, čímž by měl být pachateli poskytnut prostor pro jeho opětovné zařazení do komunity. Výsledné řešení, ke kterému skupina v rámci rodinné konference došla, musí být prezentováno a následně schváleno nejen zúčastněnou rodinou, ale též orgány sociální péče a koordinátorem. S ohledem na výchovný přístup je tento nástroj často využíván v rámci řešení trestné činnosti mladistvých pachatelů.¹³⁹

¹³⁸ STRÉMY, T., KURILOVSKÁ L., VRÁBLOVÁ M. *Restorativna justícia*. Praha: Leges, 2015, s. 167. Teoretik. ISBN 978-80-7502-075-8.

¹³⁹ STRÉMY, T., KURILOVSKÁ L., VRÁBLOVÁ M. *Restorativna justícia*. Praha: Leges, 2015, s. 174-185. Teoretik. ISBN 978-80-7502-075-8.

Na závěr této části krátce zhodnotím klady i zápory, které koncept restorativní justice může přinášet. Výhody konceptu restorativní justice v podstatě nastiňuji v průběhu celé kapitoly. Jsem toho názoru, že v kontextu ochrany práv poškozeného restorativní proces prostřednictvím svých nástrojů posiluje pozici poškozeného, dává mu možnost aktivně se účastnit řešení konfliktu (často i prostřednictvím méně formálních postupů), zabraňuje sekundární viktimizaci a otevírá cestu k věcnému dialogu, který může vyústit v nalezení vhodného a smysluplného řešení, které poškozenému poskytne pocit zadostiučinění a dosažení spravedlnosti.

V neposlední řadě považuji za stěžejní výhodu skutečnost, že je poškozenému poskytnut větší prostor pro získání odpovědí na otázky emocionálního a psychologického rázu, například proč a za jakých okolností (ve smyslu osobního emocionálního rozpoložení pachatele) byl čin spáchán a jakou motivací byl pachatel veden, kdy zodpovězení těchto otázek může být základem k přijetí omluvy pachatele poškozeným. Dle mého názoru je tento sociálně-psychologický aspekt v rámci jednání s poškozeným často opomíjen, ale rozhodně není o nic méně důležitý než ostatní (zejména materiální) nároky poškozeného.

Pachateli trestného činu koncept restorativní justice přináší výhody především v oblasti rozmanitých možností nápravy jím spáchaného trestného činu a způsobené újmy, které mu mohou zajistit alternativní a často mírnější řešení vzniklého konfliktu. Pachateli je tak dána příležitost, aby převzal odpovědnost za své činy, uvědomil si, jaké příkoří jimi způsobil, a následně je mu poskytnut prostor aktivní nápravy a omluvy. Všechny tyto příležitosti, které pachateli restorativní justice poskytuje, směřují k jeho resocializaci, což vůči pachateli považuji za jednu z nejvýznamnějších výhod tohoto konceptu.

Hlavní důvody kritiky konceptu restorativní justice jsou často založeny spíše na obavách vztahujících se k alternativním řešením sporů obecně. Mezi ty nejvýznamnější patří zajisté strach z toho, že restorativní proces vnáší do formálního trestního procesu soukromý charakter řízení, z čehož mohou plynout nevýhody například ve smyslu ovlivňování slabší strany tou silnější ve snaze o uzavření výhodné dohody, dále možnost korupce či manipulace.

Kritické názory lze ale z velké části při správné aplikaci konceptu restorativní justice vyvrátit či překonat. Například obavu z možné nerovnováhy vyjednávacích pozic stran

lze vyvrátit zásadou garance rovnosti mezi stranami, neboť tato zásada je jedním ze základních prvků samotného konceptu restorativní justice s tím, že za její zachování je odpovědná osoba zprostředkovatele.¹⁴⁰ Využívání programů restorativní justice je doporučováno i v případech, že poškozený a pachatel jsou osoby sobě známé, či mezi nimi existuje nějaký vztah a zúčastněné osoby mají zájem na jeho zachování. Naproti tomu existují takové vztahy mezi zúčastněnými osobami, v rámci nichž je využití programů restorativní justice naprosto nevhodné, zejména jedná-li se o případy, kdy mezi zúčastněnými osobami dochází k výskytu domácího násilí.¹⁴¹

Do budoucna lze pak vhodnou právní úpravou preventivně zamezit dalším přetrvávajícím obavám či nejasnostem, které se mohou v rámci aplikační praxe vyskytovat, aby k případné nerovnosti stran nebo jiným excesům vůbec nedocházelo.

6.3 Soukromá žaloba

V současné české právní úpravě je možnost poškozeného ovlivnit zahájení trestního řízení omezena pouze na jeho právo podat trestní oznámení, ovšem to, zda dojde k podání obžaloby, už záleží výhradně na státním zástupci. S ohledem na zmíněné výhody konceptu restorativní justice by se dle mého názoru jevilo jako vhodné, aby byl do právního řádu začleněn institut soukromé žaloby.

Soukromá žaloba ani žádná její obdoba není v současné době v právním řádu nijak zastoupena a svým pojetím se tento institut nejvíce ztotožňuje právě s hodnotami restorativní justice. Institut soukromé žaloby považuji za aktuální téma právě s ohledem na vyvstávající otázky týkající se zavádění nových institutů v rámci rekonstrukce trestního řádu.

Podstatou institutu soukromé žaloby je umožnění poškozenému, aby sám podal trestní žalobu, kterou by se domáhal projednání věci před soudem. K tomu, aby mohl být tento institut do trestního řádu zakotven, je nutné, aby trestní řád taktéž vymezoval trestné činy, které by bylo možné tímto způsobem žalovat. Z povahy věci a smyslu daného institutu by se mělo zpravidla jednat o méně závažné trestné činy a trestné činy, při jejichž

¹⁴⁰ Resolution 2002/12. *Basic principles on the use of restorative justice programmes in criminal matters* [online]. The Economic and Social Council, 2002. art. 13. [cit. 2020-12-27]. Dostupné z: <https://www.un.org/en/ecosoc/docs/2002/resolution%202002-12.pdf>

¹⁴¹ BRÍZA, P., GANTNER, F. *První setkání se zapsaným mediátorem z pohledu praxe*. Bulletin advokacie. 2016, (4/2016), s. 34 - 38. ISSN 1210-6348.

postihování je upozádněn veřejný zájem nad zájmem soukromým. V případě, že by v konkrétní věci převážil veřejný zájem, bylo by veřejnému žalobci umožněno vstoupit do zahájeného řízení a vedení tohoto řízení nadále převzít.¹⁴²

Při podání soukromé žaloby se poškozený v souladu s hodnotami a principy restorativní justice aktivněji zapojuje do trestního řízení. Cílem soukromé žaloby je vyřešení sporu s důrazem na urovnání narušených vztahů mezi poškozeným a pachatelem, k čemuž zpravidla před samotným zahájením trestního řízení probíhá řízení smírcí.¹⁴³

Mezi odbornou veřejností nepanuje ohledně začlenění soukromé žaloby do českého právního řádu shoda. Císařová například namítá, že pokud spáchaným skutkem došlo k tak intenzivnímu narušení veřejného zájmu, že lze dojít k důvodnému podezření, že se jedná o trestný čin, neměla by iniciativa vztahující se k stíhání tohoto trestného činu spočívat na poškozeném.¹⁴⁴

Gřivna ovšem, dle mého názoru opodstatněně, podotýká, že v konkrétních případech, zejména v rodinných vztazích, může mít zachování blízkých vazeb přínosnější dopady, nežli jejich zprerhání v důsledku trestního stíhání a potrestání pachatele.¹⁴⁵ V takovém případě lze zhodnotit, že soukromý zájem převažuje nad zájmem veřejným.

Co se týče obavy, že by při zavedení institutu soukromé žaloby mohlo docházet k zahlcení justičního systému nebo dokonce podávání bezdůvodných, tzv. kverulantských žalob, lze tomuto jevu zabránit či jej ve větší míře omezit zavedením povinnosti zaplacení soudního poplatku, složení zálohy nebo hrazení nákladů řízení, či zakotvením ustanovení o odpovědnosti soukromého žalobce za křivé obvinění.¹⁴⁶

Možnost zavedení institutu soukromé žaloby do českého právního řádu považují za inovativní a přínosné, tedy jeho zakotvení v trestním řádu *de lege ferenda* navrhuji.

¹⁴² GŘIVNA, T. *Soukromá a subsidiární žaloba*. In: *Rekodifikace trestního práva procesního*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, s. 31. ISBN 978-80-87146-13-2.

¹⁴³ GŘIVNA, T. *Soukromá a subsidiární žaloba*. In: *Rekodifikace trestního práva procesního*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008, s. 30-40. ISBN 978-80-87146-13-2.

¹⁴⁴ CÍSAŘOVÁ, D. a ČÍŽKOVÁ J. *Poškozený v československém trestním řízení*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1982, s. 32-34. Acta Universitatis Carolinae.

¹⁴⁵ GŘIVNA, T. *Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky)*. Trestněprávní revue, 2005, roč. 4, č. 12, s. 321. ISSN 1213-5313.

¹⁴⁶ GŘIVNA, T. *Soukromá žaloba v trestním řízení*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 86-88. ISBN 80-246-1107-4.

Plně si však uvědomuji možné nesnáze, které by mohlo uspěchané přijetí nedostatečně propracované právní úpravy přinést. Proto apeluji na nezbytnost podrobného prozkoumání tohoto institutu, a to včetně vyhodnocení možných úskalí s jeho implementací souvisejících. Zároveň by i po přijetí nové právní úpravy bylo vhodné její funkčnost porovnávat s poznatky z aplikační praxe.

Na okraj uvádím, že vedle soukromé žaloby lze dále uvést institut subsidiární žaloby, která má odlišný charakter především ve smyslu postavení osoby poškozeného. U soukromé žaloby je veřejný žalobce oprávněn trestní stíhání zahájit nebo jej převzít, kdežto u subsidiární žaloby naopak poškozený může věc převzít pouze v takovém případě, kdy veřejný žalobce nechce pachatele trestně stíhat. Tím dochází k určité kontrole správnosti rozhodnutí veřejného žalobce o nestíhání pachatele, a tedy i k důslednějšímu uplatnění zásady legality.¹⁴⁷

¹⁴⁷ GRIVNA, T. *Soukromá žaloba v trestním řízení*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 86-88. ISBN 80-246-1107-4.

Závěr

Ve své diplomové práci jsem se zabývala tématem poškozeného v trestním řízení s důrazem na možnosti jeho ochrany v trestním řízení. V první části práce jsem definovala a podrobněji rozpracovala esenciální pojmy vztahující se k tématu diplomové práce, zejména samotný pojem poškozeného, a poskytla jsem stručný exkurz do historického vývoje právní úpravy týkající se poškozeného a ochrany jeho zájmů v českém právním řádu.

Současná právní úprava definuje pojem poškozeného v ustanovení § 43 trestního řádu a nabízí jeho vymezení prostřednictvím pozitivní a též negativní definice, k čemuž jsem upozornila na mezery, se kterými se dle mého názoru tato definice potýká. Za stěžejní část práce považuji odlišení pojmu poškozeného od pojmu oběti a porovnání těchto pojmů, přičemž jsem upozornila, že je třeba dbát na skutečnost, že pojmy nelze v praxi zaměňovat.

Trestní řád poskytuje poškozenému poměrně široký katalog práv, přičemž poškozenému s nárokem dle § 43 odst. 3 trestního řádu jsou, nad rámec práv náležejících všem poškozeným, přiznána další práva související s uplatňováním jeho nároku. Při výčtu práv, která poškozenému náleží, jsem se pokusila věcně vystihnout nedostatky, s nimiž se současná právní úprava potýká, a případně k nim poskytnout vhodné návrhy *de lege ferenda*, jejichž implementace do právního řádu by byla dle mého názoru významným posunem v ochraně zájmů poškozeného v trestním řízení.

Ve své práci jsem též přiblížila adhezní řízení, které tvoří součást trestního řízení a jehož účelem je vydání rozhodnutí, v rámci něhož je obviněnému uložena povinnost, aby poškozenému nahradil majetkovou škodu či nemajetkovou újmu nebo aby poškozenému vydal bezdůvodné obohacení. Blíže jsem vymežila, jakým způsobem je adhezní řízení pro poškozeného přínosné, a taktéž jsem upozornila na mezery v právním řádu, které by podle mého názoru měl zákonodárce v budoucnu vyplnit.

V rámci kapitoly týkající se adhezního řízení jsem se též věnovala institutu trestního příkazu, který dle některých odborných názorů spadá mezi instituty odklonů v trestním řízení. S tímto názorem se ztotožňuji, ovšem pro potřeby struktury své práce jsem jej zařadila právě do kapitoly o adhezním řízení, jelikož rovněž v rámci trestního příkazu soud rozhoduje o uplatněném nároku na náhradu majetkové škody, nemajetkové újmy

nebo vydání bezdůvodného obohacení. V rámci této kapitoly jsem vyjádřila svůj kritický postoj vůči trestnímu příkazu a poskytla návrhy *de lege ferenda*.

V navazující kapitole jsem představila nové přístupy v uspokojení nároků poškozeného, zejména jsem se věnovala často využívaným institutům odklonů v trestním řízení, tedy podmíněnému zastavení trestního stíhání, narovnání a sjednání dohody o vině a trestu. Zároveň jsem navzájem porovnála nejen jednotlivé instituty odklonů v trestním řízení, ale taktéž jsem nastínila jejich výhody a nevýhody ve vztahu k adheznímu řízení.

Poslední kapitolu své diplomové práce jsem věnovala stručnému představení konceptu restorativní justice včetně vymezení institutů, jejichž prostřednictvím se projevuje. Poskytla jsem taktéž své návrhy, jak by se mohl tento koncept *de lege ferenda* promítnout do trestního řádu, a to zejména prostřednictvím zavedení institutu soukromé žaloby.

Za cíl své práce jsem si stanovila přiblížit postavení poškozeného a jeho práva v rámci platné právní úpravy, a to zejména v konfrontaci s otázkou, do jaké míry právní úprava přispívá k dosažení cíle, ke kterému byla určena. Při zjištění nedostatků právní úpravy jsem se neomezila na pouhé poukázání na ně, ale též jsem se zamýšlela nad návrhy na změnu právní úpravy *de lege ferenda*, která by mohla odstranit případné vady právní úpravy či zaplnit její mezery.

V kontextu s historickým vývojem českého právního řádu musím konstatovat, že právní úprava týkající se ochrany poškozeného rozhodně směřuje k posílení jeho postavení, a to nejen s ohledem na rozšiřující se katalog práv, které poškozenému právní řád přiznává, ale též ve snaze o respektování poškozeného jako individuální lidské bytosti, jíž bylo trestným činem způsobeno jisté příkoří, které je třeba odčinit.

Jak jsem však uvedla, současná právní úprava zajisté nabízí též prostor pro zlepšení a její další rozvoj. Správný směr vývoje právní úpravy by dle mého názoru měl spočívat v edukaci (zejména orgánů činných v trestním řízení) o využívání nově zavedených institutů (srovnatelně například institut zvlášť zranitelné oběti dle zákona o obětech trestných činů) v praxi, měl by být více respektován zájem poškozeného na odčinění jemu způsobené újmy, například formou sjednání určité satisfakce, to vše ve snaze o komplexní urovnání narušených vztahů.

Pokud má poškozený zájem o aktivní výkon svých práv a současně preferuje zajištění své ochrany státem, má stát dle mého názoru povinnost mu toto umožnit. Stát má

především odpovědnost za výkon spravedlnosti a tím současně za zajištění ochrany poškozeného, která nesmí být považována za druhořadou, přičemž taková ochrana může spočívat právě v tom, že bude poškozenému umožněno s jeho právy volněji disponovat.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

Monografie, komentáře, učebnice

CÍSAŘOVÁ, D. a ČÍŽKOVÁ J. Poškozený v československém trestním řízení. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 1982. Acta Universitatis Carolinae.

FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GŘIVNA, T. Trestní právo procesní. 6. aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-750-8.

GŘIVNA, T. Soukromá a subsidiární žaloba. In: Rekodifikace trestního práva procesního. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2008. ISBN 978-80-87146-13-2.

GŘIVNA, T. Soukromá žaloba v trestním řízení. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1107-4.

HUMLÁK, M. a kol. Občanský zákoník: komentář. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-287-8.

JELÍNEK, J., GŘIVNA, T. a kol. Poškozený a oběť trestného činu: z trestněprávního a kriminologického pohledu. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-39-7.

JELÍNEK, J. Poškozený v českém trestním řízení. Praha: Karolinum, nakladatelství Univerzity Karlovy, 1998. ISBN 80-7184-618-X.

JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované a doplněné vydání, podle stavu k 1. 3. 2018. Praha: Leges, 2018. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-278-3.

JELÍNEK, J. a kol. Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou. 8. aktualizované vydání. Praha: Leges, 2020. Glosátor. ISBN 978-80-7502-395-7.

JELÍNEK, J., ŘÍHA, J., SOVÁK, Z. Rozhodnutí ve věcech trestních. 4. aktualiz. a dopl. vyd. Praha: Leges, 2018. ISBN 978-80-7502-302-5.

KREBS, V. a kol. Sociální politika. 6. přepracované a aktualizované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-921-2.

MUSIL, J. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 3. přeprac. a dopl. vyd. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-572-8;

RŮŽIČKA, M., PÚRY, F., ZEZULOVÁ, J. Poškozený a adhezní řízení v České republice. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007. ISBN 978-80-7179-559-9.

STRÉMY, T., KURILOVSKÁ L., VRÁBLOVÁ M. Restoratívna justícia. Praha: Leges, 2015. Teoretik. ISBN 978-80-7502-075-8.

ŠÁMAL, P., MUSIL, J. a KUČTA, J. a kol. Trestní právo procesní. 4. přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2013. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400 496-4.

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád I: Komentář. 6. dopl. a přeprac. vyd. Praha: C. H. Beck, 2008. ISBN 978-80-7400-043-0.

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. II. Komentář. 7. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-465-0.

ŠČERBA, F. Dohoda o vině a trestu a další prostředky racionalizace trestní justice. 1. vydání. Praha: Leges, 2012. ISBN 978-80-87576-30-4.

ZEHR, H. Úvod do restorativní justice. Praha: Sdružení pro probaci a mediaci v justici, 2003. ISBN 80-902998-1-4.

ZEHR, H. The Little Book of Restorative Justice. Intercourse, PA: Good Books, 2002.

Odborné články

BERANOVÁ, A. Úvahy nad právní úpravou adhezního řízení de lege ferenda. Trestněprávní revue. 2016, 2016(10).

BŘÍZA, P., GANTNER, F. První setkání se zapsaným mediátorem z pohledu praxe. Bulletin advokacie. 2016, (4/2016). ISSN 1210-6348.

GŘIVNA, T. Soukromá žaloba v trestním řízení (nástin problematiky). Trestněprávní revue, 2005, roč. 4, č. 12. ISSN 1213-5313.

GŘIVNA, T., VÁLKOVÁ H. Postavení a práva obětí trestných činů po novele č. 56/2017 Sb. s účinností k 1. 4. 2017. Trestněprávní revue. 2017, 2017(9).

JELÍNEK, J. Postavení poškozeného v trestním řízení - možnosti zdokonalení právní úpravy nejsou vyčerpány. Kriminalistika. 2003, XXXVI/2003(2). ISSN 1210-9150.

LÁTAL, J. Náležitosti řádného uplatnění nároku na náhradu škody poškozeným v adhezním řízení. Právní rozhledy. 1994, 1994(10).

LÁTAL, J. Poškozený v československém trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Praha: Ministerstvo spravedlnosti ČSR, 1984.

LÁTAL, J. Poškozený v trestním řízení a rozhodování o náhradě škody v adhezním řízení. Praha: [Ministerstvo spravedlnosti České republiky], 1994. Příručky Ministerstva spravedlnosti České republiky.

Musil, J. Má být omezeno dispoziční právo poškozeného udílet souhlas s trestním stíháním podle § 163 TrŘ? Trestní právo, 2003.

SLUNSKÝ, P. Vazba adhezního řízení na občanské právo a civilní proces. Bulletin Advokacie. 2001, 2001(3).

ŠČERBA, F. Odklon jako sankční opatření. Trestněprávní revue. 2009, roč. 8, č. 2.

VÁLKOVÁ, H., GŘIVNA, T. Nový zákon o obětech trestných činů a jeho význam pro aplikační praxi. Trestněprávní revue. 2013, roč. 12, č. 4.

2. Seznam použitých internetových zdrojů a jiných zdrojů

JELÍNEK, J. Dohodovací řízení v trestním procesu a otázky souvisící. In: Bulletin-advokacie.cz [online]. 26.10.2012 [cit. 2020-12-03]. Dostupné z: <http://www.bulletin-advokacie.cz/dohodovaci-rizeni-v-trestnim-procesu-a-otazky-souvisici?browser=mobi>

Resolution 2002/12 Basic principles on the use of restorative justice programmes in criminal matters [online]. The Economic and Social Council, 2002. [cit. 2020-12-27]. Dostupné z: <https://www.un.org/en/ecosoc/docs/2002/resolution%202002-12.pdf>

UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME, Vienna. Handbook on restorative justice programmes. New York: United Nations, 2007. ISBN 92-113-3754-2.

3. Seznam použitých právních předpisů a důvodových zpráv

Důvodová zpráva k zákonu č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů.

Trestní řád č. 119/1873 ř. z.

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže).

Zákon č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti.

Zákon č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majtkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů.

Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě a o změně dalších zákonů (zákon o Probační a mediační službě).

Zákon č. 87/1950 Sb., o trestním řízení soudním.

Zákon č. 64/1956 Sb., o trestním řízení soudním.

Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

4. Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu sp. zn. III.ÚS 2916/15, ze dne 28. 2. 2017, publikovaný ve Sbírce nálezů a usnesení Ústavního soudu pod č. 35/2017 USn.

Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR, ze dne 22. 2. 1967, sp. zn. Pls 3/67, [R III/1967 tr.]

TR NS 1/2004-T 652: Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 11. 2003, sp. zn. 4 Tz 156/2003.

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2.3.2017, sp. zn. 4 Tdo 209/2017.

Poškozený v trestním řízení a jeho ochrana

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá tématem poškozeného v trestním řízení a možnostmi zajištění jeho ochrany. Práce vymezuje pojem poškozeného, k čemuž předkládá jeho definici včetně pozitivního i negativního vymezení a dále uvádí výčet práv, které právní řád poškozenému přiznává. V navazujících kapitolách diplomantka charakterizuje další související instituty a poskytuje kritický pohled na současnou právní úpravu včetně návrhů na její změnu.

Diplomová práce je členěna do šesti kapitol. Autorka zprvu definuje samotný pojem poškozeného v rámci současné právní úpravy, čemuž předchází stručné shrnutí historického vývoje pojetí pojmu poškozeného v právním řádu na našem území. V následující kapitole je představen pojem oběti trestného činu, který s pojmem poškozeného úzce souvisí, přičemž oba pojmy jsou vzájemně porovnány, a to včetně vymezení rozdílů mezi nimi s upozorněním, že se nejedná o pojmy totožné ani podřazené a jejich užívání nelze zaměňovat.

Autorka následně poskytuje výčet procesních práv, které trestní řád poškozenému přiznává a věnuje se specifické právní úpravě týkající se souhlasu poškozeného se zahájením trestního stíhání. Procesní práva poškozeného jsou při jejich výčtu rozdělena podle toho, zda trestní řád konkrétní procesní právo přiznává všem poškozeným, nebo pouze poškozeným s nárokem dle § 43 odst. 3 trestního řádu.

Práce též v samostatné kapitole pojednává o adhezním řízení, které tvoří součást trestního řízení. Autorka při představení tohoto institutu věnuje pozornost vymezení základních předpokladů pro rozhodnutí v adhezním řízení a samotnému rozhodování soudu v adhezním řízení. V rámci kapitoly je též zařazeno vymezení institutu trestního příkazu.

Diplomová práce dále poskytuje přehled nových přístupů v uspokojení nároků poškozeného, zejména ve vztahu k institutům odklonů v trestním řízení, poté představuje koncept restorativní justice a krátce je též představen institut soukromé žaloby.

Klíčová slova

Poškozený v trestním řízení, adhezní řízení, náhrada škody

An injured party in criminal proceedings and his protection

Abstract

This diploma thesis is focused on the topic of the injured party in criminal proceedings and its protection. The thesis provides explanation of the term of injured party including both positive and negative definitions, enumerates its granted rights. In the following chapters, the author describes other related institutes and provides a critical view on current legislation while proposing relevant changes. The thesis is divided into six chapters.

At first, the term of the injured party is defined in the context of current legislation. This part is introduced with a brief summary of historical development of the term in context of legislation within our territory. In the following chapter, it continues with introducing the term of victim of a crime, which is closely related to the term of injured party. Both of these terms are compared to each other and it is emphasized that they are not hierarchical and cannot be used interchangeably.

Subsequently, enumeration of procedural rights that the criminal code grants to the injured party is provided. Specific legislation related to granting of consent to prosecute by the injured party is examined. The procedural rights are categorized based on whether the criminal code grants a specific right to all injured parties or only to those with claims to be satisfied in accordance with § 43 par. 3 of the criminal code.

The thesis also discusses adhesive proceedings which are the integral part of criminal proceedings. Introduction of this institute is focused on defining basic presumptions for making a ruling in adhesive proceedings as well as on the court ruling in adhesive proceedings itself. Furthermore, the thesis provides an overview of modern approaches to satisfying claims of injured parties, especially in the context of diversion institutes. The thesis continues with the concept of restorative justice and the institute of private legal action is also shortly introduced.

Keywords

The injured person in the criminal proceedings, adhesive proceedings, damages